

14/12

С. С. С. С.

КАКВО Е ИСЛЯМЪТ

این کتاب با همکاری :
وابستگی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران-صوفیه
و
انتشارات مد بوک به چاپ رسیده است .

© Културно представителство към посолството на ИР Иран
София 2001
Преводач - Галин Панайотов
Издателство "МЕДБУК" ООД
ISBN 954-9751-08-2

Глава първа

ЧОВЕШКАТА ПОТРЕБНОСТ ОТ РЕЛИГИЯ

През епохата, в която живеем, човечеството използва последните достижения на науката и новите технологии, правят се открития и изобретения, разпространява се електрониката, овладяват се ядрената енергия и радиоизлъчването.

Като че ли на природата вече ѝ "омръзна" хилядолетия наред да пази ревностно своите тайни и почти е отключило вратата към себе си, за да може колкото се може по-скоро да разкрие своите безброй загадки на човека от нашия век.

Ала въпреки цялото това познание, което е намерило разпространение, въпреки тайните на природата и великолепните достижения, дължащи се на овладяването на естествените сили и тяхното използване, може ли тази епоха да се нарече "епоха на човешкото благоденствие"? Дали днес хората са изпълнени с надежда, спокойствие, щастие и блаженствие? Дали те живеят весели и щастливи във великолепния и пищен дворец, издигнат на Земята с помощта на науката и технологиите, и дали са достигнали до така нареченото от тях благополучие?

Като отговор на тези въпроси трябва да се посочи, че науката, енергията, използването на новите възможности, разкриването на природните тайни и построяването на такъв величествен

дворец са само едната страна на медала. На обратната страна са опасностите, които човечеството създава за самото себе си и за средата, в която живее: смъртта под колелата на автомобилите, самоотчуждаването, попадането в затворените кръгове "производство - потребление - производство" и "съществуване - оцеляване - съществуване".

От векове хората се стараят да уредят живота си по най-добрия начин, но въпреки това днес са безмилостно премазвани от своите идоли - най-големите и пишни промишлени и технологични "храмове", а остават все по-малко щедрост, свобода, любов и надежда. Те не знаят защо трябва да строят този великолепен и пишнен дворец, и да намират смъртта си в неговите основи.

Новият човек изобщо не може да си зададе въпроса "Как живея?", та да открие отговора чрез науката и технологиите. Той застава лице в лице с по-основни въпроси, чиито отговори настоятелно търси: "За какво живея?" и "Защо трябва да живея?"

След като си отговори на тези два въпроса, човекът има възможност да избира да живее и как да съществува. А може ли съвременната наука да посочи решението на тези два проблема?

ПОЗИЦИЯТА НА КОРАНА

Коранът счита безцелния и безсмислен живот за безполезен и лишен от съдържание, а също така предупреждава модерния човек за опасностите, които го грозят, ако живее по този начин: "Знайте, че земният живот е само игра и забава, и украса, и хвалба между вас, и умножаване на имотите и децата, подобно на растенията след дъжд - възхищават сеячите, после изсъхват и ги виждаш пожълтели, после стават на съчки (сура "Желязото", 20)."

- В друго знамение Коранът първо напомня за Бог като небесната и земната светлина, лицето, истината и смисъла на света, пътеводителя, ориентира и целта на цялата Вселена, а след това прекрасно разказва за това, какво е човекът без Бога (без любовта, надеждата и вярата в Него): "А на неверниците делата са като мираж в пустиня. Жадният го смята за вода, но стигне ли там, не намира нищо... Или (делата им са) като тъмнини в морска бездна. Покриват я вълни едни над други, а над тях - облаци. Тъмнини една върху друга. Извади ли някой ръка, едва ще я види. Комуто Аллах не е отредил светлина, не ще има за него светлина (сура "Светлина", 35 - 40)."

Животът е изключително материален, земен и бездуховен и оттук идва заблудата, че той е лишен от посока, цел и смисъл. Навсякъде царя мрак, а хората са потънали във водовъртежа на безцелието и празнотата. И ето затова остава въпросът в какво се състоят смисълът и целта на живо-

та? Защо на този свят трябва да има страдание и тежоба? Какъв е пътят на спасението? За какво служат производството, властта, забързаността и високите скорости? Защо е тръгнал този водач на кервана, овладял с помощта на съвременната наука и бързите, и бавните коне? Накъде са се отправили тези тълпи от ездачи? Къде е краят на този път?

СЪВРЕМЕННАТА НАУКА И ПОТРЕБНОСТИТЕ НА ЧОВЕШКОТО БИТИЕ

Една от основните разлики между човека и останалите създания е в това, че той освен естествените и първични нужди като намирането на храна, грехи, подслон, необходимостта от сън и удовлетворяването на половия нагон изпитва и други потребности, които го отличават от останалите същества. Той разполага с правото да избира, способен е да поема отговорност, да задава въпроси, да се безпокои, да осъзнава смъртта и прочие. Точно тези качества от човешкото битие са му дали превъзходство и изключителност, но и са му създали опасности и трудности. В Корана тези особености на човешкото съществуване са чудесно разтълкувани: "Ние предложихме на небесата и на земята, и на планините отговорността, но те се възпротивиха да я носят... А човекът я понесе (сура "Съюзените племена", 72)."

В това знамение човекът е описан като "Но-

сещ отговорността на Аллах", а в друго като "Божинаместник" (сура "Кравата", 30). Човекът е единственото същество, което осъзнава страданието, ограничеността, смъртта и самотата си на тази планета, и ги поставя под въпрос:

Защо идваме на този свят (когато се връщаме обратно на земята)? Защо идваме по този начин (когато е независим, отговорен, обезпокоен)? Защо е тази ограниченост? Защо има страдание? Защо?...

Тези въпроси и потребности така са се вплели в душата и битието на хората, че могат да се нарекат "битийни потребности на човека", с които той се е обвързал още при първия ден на своята поява. Те не са присъщи само на древния, новия, модерния или свръхмодерния човек, на човека от града или селото, на стария или на младия.

Няма такъв, който да отрича, че тези въпроси са значими, наболели и изключително сериозни. Жив пример за това е разпространението на екзистенциалната литература, философия и изкуство - и на Изток, и на Запад.

Въпреки всички изумителни скандали и цялата шумотевица, предизвикана от новата цивилизация, когато хората се обърнат към себе си, виждат, че са лице в лице с тези поразителни въпроси и тайни, и по някакъв начин се стараят да определят своето място сред тях. Ала дали модерният човек (въоръжен с наука, технологии и разум) е постигнал успех по този път? Дали в това отношение е по-доволен от древния си прародител? Дали е изпълнен с повече надежда, по-радостен и по-щастлив от него?

Дали в новия свят на хората им се внушава да не размишляват за това и да не задават такъв род въпроси? Защото те са безсмислени, предмет са на спор между тях, нямат отговор, безполезни са и безрезултатни? Нима така лесно могат да се пренебрегнат тези въпроси?

Може ли новата наука да отговори на въпросите от битието на човека, да премахне болката и да се справи с проблемите му в това отношение? С други думи, може ли човечеството чрез обикновените способности на познанието да реши на този свят проблемите със своите чувства, страха си от смъртта, самотата и отчуждението, страданието и отчаянието си? Може ли чрез съвременната наука и технологии да се сдобие със спокойствие, надежда и радост? Възможно ли е по този начин несигурността, самотата, пустотата и безпокойството, обхванали човешкото битие, да се превърнат в спокойствие, единомислие, разбирателство, целеустременост и надежда?

Истината е, че отговорът на всички тези въпроси е отрицателен. Независимо дали в началото на осемнадесети век, или във времето, когато е чакал да паднат от палмата първите зрели плодове, модерният сега човек е трупал знания за новата наука (особено съвременната физика), пожелал е и е възвестявал в литературата и философията на тази епоха настъпването на благодатното време. Ала сега, след по-добро и по-широко наблюдение над историческото и обективното разпространение на съвременната наука, размишленията в научната

сфера, за способите, средствата и ограниченията при научното познание, човек се е отказал от това свое изконно желание, смирил се е и разсъждава в руслото на своите собствени средства и методи. Разсъжденията на Тренг Ръсел – изтъкнат съвременен философ, който размишлява и за естеството на съвременната наука, а също се счита за един от водещите представители на новото математическо и логическо познание, могат да бъдат най-вярното определение за положението, в което се намира модерният човек в света на науката и технологиите:

“Накратко, положението на света е такова, че даже Всемирът, който съвременната наука ни представя, изглежда още по-празен и безсмислен. Следователно единствено на този свят трябва да намерим начин да осъществим своите мечти. Човечеството е сляпо дете, което не съзира пределите на своите възможности.

Творенията на човека, неговото развитие, надеждите и страховете, любовта и вярата му – всички те са резултат от случайния сблъсък на атомите. Нито най-малкият ентусиазъм, нито най-силните хора, нито един естествен философ не могат да съхранят живота на човек след смъртта. Всички онези мъки, изстрадания от хората през векове и епохи, вдъхновението, инициативата, искреността и блестящата гениалност ще потънат в небитието, когато изчезне Слънчевата система...

Колко е кратък човешкият живот и как е изпълнен с превратности...

Този роб на съдбата, който изпитва срам от страховете си, със собствените си ръце строи храм, в който да се прекланя пред Бога и като придобива смелост от случайността, да освободи и да предпази духовния си свят от предопределението си на себичен тиранин, което е засенчило външните му проявления. А чрез нещастията, които го правят горд спрямо стихииите, рушащи неговата съпротива и разрешил му за миг да съществува, да знае и да съди, уморен, но уверен, самотен и чужд, като атлазено покривало да носи на раменете си бремето на света, който е създал, и да не мисли, че ще бъде прегазен под дивите стъпки на безумната сила на материята."

От всички думи, казани по-горе, се усеща гнилият и мъчителен мирис на празнотата, безнадеждността, самотата, безцелността, болката и страданието, произтичащи от подобно тълкуване на света.

Не без причина Коранът сравнява "човешките усилия без Бога с път към мираж" или "с плен в сърцето на мрачните, тъмни и плътни вълни", или пък с "растения след дъжд – възхищават сеячите, после изсъхват и ги виждаш пожълтели, после стават на съчки ("Желязото", 20)".

ДВАТА ЖИТЕЙСКИ ПЪТЯ

В какво се състои разликата в тези "два житейски пътя"? Изглежда че двата житейски пътя се основават на два вида мирозглед:

- Материалистичният мирозглед, според който светът е възникнал случайно, без да има никаква цел. Съгласно това виждане светът не се ръководи от по-висш разум и човекът по неволя е прикован към това случайно събитие. Всички неща от всемира се обясняват и анализират от гледна точка на материалното и с липсата на по-възвишени пространства.

- Духовният мирозглед, според който възникването на света, появата на човека и развитието на всемира имат заложена цел, битието не се съдържа единствено в материята, а има по-далечни измерения. Това е състояние на действителността, което не може да се опознае чрез сетивата.

Разликата в тези два мирозгледа са следните:

- Единият обяснява света като лишен от цел, а другият – като дарен със замисъл.

- Първият разглежда всемира като едно пространство, а вторият – като съвкупност от няколко пространства.

- Вторият се стреми с надежда към бъдещето, а първият не вижда бъдещето пред себе си.

- Единият счита, че светът е подвластен на висша воля и възвисен разум, а също признава моралния ред, който съществува в него. Другият отрича съществуването на висш разум и цел, както и на

морален ред. Според него светът се подчинява единствено на задължителните закони на природата.

- Вторият мироглед разглежда човека като Божи заместник на земята, обект на благоразположението и любовта на Бога, носещ товара на Неговото доверие и част от Неговата природа. Според първия човекът е представител на животните, които са еволюирали единствено с помощта на задължителните биологични закони.

ГРАНИЦАТА МЕЖДУ РЕЛИГИОЗНОСТТА И БЕЗВЕРИЕТО

Както сами можем да се уверим, Свещеният Коран прекрасно тълкува границата между двата мирогледа: "богобоязливите, които вярват в неведомото..." (сура "Кравата", 3). Въпреки че следващите знамения допълват посоченото, точно чрез това тълкуване може да се очертае браздата между религиозността и безверието.

Същността на религиозността е вярата в неведомото, а безверието се крепи върху отричането на тайнствените и невидими светове. Според Корана "Ние сме от Бога и при Него ще се върнем" и "Бог е небесната и земната светлина" и всичко се обяснява и осмисля чрез вярата в Него.

"И не сътворихме напразно небесата и земята, и всичко между тях. Сътворихме ги само с мъдрост. Ала повечето от тях не знаят (сура "Димът", 38-39)."

“На Аллах е всичко на небесата и всичко на земята и при Аллах ще бъдат върнати делата (сура “Родът на Имран”, 109).”

Във всяко отношение Коранът счита, че Бог е първопричината, началото и краят на човека и света. Целта, смисълът и блясъкът на всемира се обясняват и тълкуват чрез вярата в бога.

Следователно вярата в неведомото и еднопространствения невидим световен порядък, и поспециално – вярата в централното и направляващо ядро на неведомия всемир, означава, че самият Бог (като световно начало и край) съставлява същността на религиозността, въпреки че вярата в неведомото включва в себе си и вярата във всички създания, положения и небесни светове (вярата в откровението и пророчеството, в ангелите, в живота след смъртта, в Божията помощ и т.н.).

Като противоположен на този мироглед Коранът посочва материалистичното виждане, като го излага с езика на отричащите нематериалния свят, които считат, че светът е еднопространствен, безцелен, случаен и не притежава никакъв духовен порядък:

И казват: “Съществува само земният ни живот. Умираме и живеем и само времето ни погубва (сура “Коленопреклонната”, 24).”

Според това виждане битието е еднопространствено – земно и материално; всички световни събития се обясняват и разглеждат от тази гледна точка, а смъртта и животът се считат за резултат от действието на световните закони.

Ако приемем, че границата на религиозността е "вярата в неведомото" (а като нейна противоположност отричането на неведомото) и сметнем самото "неведомо пространство" за друго, което няма материален произход, не носи характеристиките на материята и не подлежи на сетивно наблюдение, ако разглеждаме въпроса за вярата" само от гледна точка на материалното познание и отречем съществуването на съвършено съзнание, както и ако включим такива елементи като любов, воля, духовно съзерцание и целесъобразност на битието към характерното за вярата, то тогава са очевидни и несъмнени несъвършенството и безсилието на съвременната наука да изследва и обясни неведомото пространство. Когато помислим за същността на това битийно пространство (характеризиращо се чрез неведомото) и за ограничеността на средствата и методите, с които разполага съвременната наука, и следователно невъзможността ѝ да излезе извън сферата на видимото и емпиричното, става ясно, че за да тръгнем по този път, ще са нужни други средства, а съвременната наука не може да установи истините за другите битийни пространства – тя нито ги отхвърля, нито ги потвърждава.

СТЕПЕНИ НА БИТИЕТО

Небесните и низпосланите религии, и особено ислямът, до голяма степен потвърждават две неща:

1. Това, че материалното, физическото и земното пространство на всемира е само една от степените на битието, а в сравнение с другите степени тя е на по-ниско ниво. Свещеният Коран именува другите степени по различни начини, като например: "тайнство", "величие", "дело" и т. н. Съществуването на Бога, Неговата същност и действия, Божите ангели, Низпосланата истина и т. н. принадлежат към тази степен. Разбира се, няма съмнение, че всички творения се нареждат в една дълга верига от степени, а в самото ѝ начало стои Бог като неограничено съществуване, безкрайно съвършенство, създател и предел на битийния свят.

2. Във връзка с истинските пътища на познанието освен сетивните и емпиричните способности Коранът посочва и други, като например "сърцето":

"И ви извади Аллах от утробите на вашите майки, без да имате знание, и Той направи за вас слуха и зрението, и сърцата, за да сте признателни" (сура "Пчелите", 78).

"После го осъразмери и му вдъхна от Своя дух. И стори за вас слуха и зрението, и сърцата. Колко малко сте признателни!" (сура "Поклонът", 9).

Според Корана неизползването на тези способности води до упадъка на човека и падението му до нивото на четирикраките:

“...Имат сърца, с които не схващат, имат очи, с които не виждат, имат уши, с които не чуват. Те са като добитъка, даже са по-заблудени...” (сура “Стената”, 179).

Коранът описва “възприятието” с думи като “мислене”, “разсъждение” и “осъзнаване” и на някои места изисква от нас да преминем от света на сетивните явления към по-възвишени пространства. Също така в много случаи ни насърчава чрез “съзерцаването” на света и човека да се устремим към висшите истини. Съзерцанието, което представлява наблюдаване, съпроводено с мислене и проникновение, намира отражение на много места в текста на Корана, някои от които са следните:

- Съзерцание на “природата”: “В сътворяването на небесата и на земята и в промяната на нощта и деня има знамения на разумните, които споменават Аллах и прави, и седнали, и легнали на хълбок, и размишляват за сътворяването на небесата и на земята...” (сура “Родът на Имран”, 190 - 191).

- Съзерцание на “историята”: “...И им разказвай разказите, за да премислят!” (сура “Стената”, 176).

- Съзерцание на “откровенията и тяхното съдържание”: “И нима не размишляват над Корана или сърцата им са под ключ?” (сура “Мохаммад”, 24).

Като приканва към размишление по горепосочените въпроси, Коранът насочва човешкия живот към един изпълнен със смисъл свят, далече от празнотата и незначимостта.

Глава втора

КАКВО Е ИСЛЯМЪТ

ЗНАЧЕНИЕ НА ИЗУЧАВАНЕТО НА ИСЛЯМА В СЪВРЕМЕННИЯ СВЯТ

В наши дни ислямската действителност е проникнала в дебрите на самосъзнанието на съвременния човек. Покрай другите две големи религии, основани на откровенията и единобожието (юдеизъм и християнство) ислямът е намерил своето специфично място и конкретно положение в човешкото съзнание и език. Всеки ден се отпечатват книги, статии, слова и разговори за същността на исляма, съпоставката му със съвременния свят и с останалите религии, а също и за възможната му съвместимост с понятия като: справедливост, свобода, наука, разум, цивилизация и др. и достиженията му в тяхното изучаване. Някои от причините за ежедневно разпространение на ислямските учения се откриват в проблеми като: шестдневната война между арабските страни и Израел – конфликтът продължава и до днес, избиването на босненските мюсюлмани от православните сърби, ислямската революция в Иран и настъпващата вълна на обновление и стремеж към преустройство в целия ислямски свят, сблъсък между Запада и исляма, появата на световните комуникации, сближаването на богословите с цел водене на мирни разговори и др. Но изглежда че причината за това

обществено раздвижване и подем в световен мащаб, която е допринесла и за това ислямската действителност да заеме важна част от живота на съвременния човек дори в страните от Европа и Америка, се крие не само в тези проблеми, но и в съдържанието, формата и езика на това идващо свише послание на единобожието – послание, което се е явявало източник на много от движенията за справедливост, свобода и преустройство в миналото и в съвременния свят. Това послание е ангажирало съзнанието и гумите на повече от един милиард мюсюлмани в целия свят, превърнала се е в източник на надежда и упование за милиони угнетени хора, жадни за справедливост, свобода и човештина. Въпреки че ислямът се е зародил в сух и безжизнен район (не само от географска, но и от културна гледна точка) като Арабския полуостров, днес неговото логично и миролюбиво послание се е смесило с различни култури и се е разпространило по целия свят от Азия до Африка, Китай и Индия. Сега трябва да се запитаме защо това послание е възприето толкова насериозно, та и до днес не губи от своята популярност и прогресивност.

Познаването на исляма е от значение не само за добиването на по-широка представа за света от страна на повече от един милиард мюсюлмани, но също е важно от гледна точка на факта, че ислямската цивилизация е изиграла основна роля за появата и формирането на европейската (и дори американската) цивилизация. Ислямът съставлява втората най-голяма религиозна практика в Европа,

а в Америка мюсюлманите са повече по брой от евреите, но най-важното е, че изучаването на исляма е от значение със следния факт: тази религия носи послание свише – от Бога към човека за неговото спасение.

Откровенията на исляма представляват третата поред и последна поредица от небесни послания за единобожие, в които се споменава за Авраам. Ислямът е една от основните три уникални религии заедно с християнството и юдеизма. Без познаването на исляма сведенията за цялото това семейство от религии, които утвърждават единобожието, като юдеизма и християнството, биха били непълни.

ПОСЛЕДНОТО ОТКРОВЕНИЕ И ПОСЛЕДНИЯТ ПРОРОК

Ислямът се явява последно небесно откровение и заключителна религия, а ислямският Пророк – “последният от пророците”. Пророкът на исляма е “последният от всички пророци” и последните четиринасет века от човешката история потвърждават това. От смъртта на Всеблагия Пророк досега на сцената на времето не се е появила друга голяма религия, подобна на християнството и юдеизма. Разбира се, от време на време тук-там се виждали бял свят някои религиозни движения или деноминации, произлезли от съприкосновението между две религии (напр. в Индия).

Според исляма мюсюлманската религия е последната брънка от веригата, започнала още от времето на Негова Светлост Адам (като първия Пророк) и описана най-пълно в ислямските откровения. От тази гледна точка центърът на всички религиозни учения е "единобожието", а от своя страна Пророкът на исляма е доразвил учението за това единобожие, изложено и от другите Пророци, чрез откровение му е предал най-съвършената форма и е одухотворил лишения от съдържание човешки живот.

Трябва да се обърне внимание на това, че ислямът никога не е считал себе си за откъснат от предходните религии, нито за нарушаващ или отричащ техните норми, а напротив – смятал се е за техен завършител, продължител и възродител. Ислямът с уважение споменава предишните Пророци и признава следващите единствено в качеството им на тяхно потвърждение.

Според исляма религията е единен процес на търсене, който се развива и усъвършенства според човека и неговите основни потребности, и освен това е вкоренен в устройството на човешкото битие. Той в никакъв случай не е допълнително и излишно явление, което случайно е възникнало в душата на човека. В резултат на това ислямът счита, че единният религиозен процес е първопричината за появата на човешкия род. В Корана този процес се споменава като: "ортодоксалната религия", "исляма" и "есенцията".

За разлика от повечето религии, които счи-

тат за свое водещо начало едно специфично историческо събитие, един Пророк, фундамент или една народност, ислямът не се ограничава с еднестепенен исторически факт, а се е обърнал към всички хора във всички времена и места с потвърждение на най-универсалните и изконни истини. Ислямът счита себе си за оповестител на една истина, която е отвъд всички исторически събития, и по този начин споменава за Авраам преди собственото си историческо възникване като "безусловния" и "правоверния".

Това монотеистично предложение за религиозните послания, изразено в исляма, преобръща цялата история на човечеството. Именно поради тази истина, че Адам е първият пратеник на Бога и е свидетелствал за Неговото единство, той може да се нарече мюсюлманин. Точно когато това послание е било постепенно забравяно заради естеството на човешкото съзнание или пък е претърпявало отклонения или недоразумения, Бог постоянно е изпращал пророци за обновлението и правилното му тълкуване, които, въпреки че са възвестявали религии с различни имена, в най-дълбоката си същност са били мюсюлмани. Свещеният Коран споменава Авраам като "правоверния мюсюлманин", въпреки че той е живял няколко хиляди години преди идването на Пророка на исляма. Това показва, че мисълта за единобожието не е нововъзникнала, а датира от появата на човечеството.

Следователно ислямът не представлява няка-

къв напълно нов призив без свое минало, а е завършен разказ за единобожието и човешките предели, за щастието на човечеството и пътищата за неговото достижение.

ИСЛЯМЪТ

Ислямът носи значението на "покорност" пред Единния Бог (Аллах), който е и началото на битието, и негов край, създател на света, а също и негов пазител и повелител. Тази покорност и това примирение имат много степени, като първата от тях е признаването им чрез средствата на езика, след това идва приемането им в душата и сърцето така, че тяхното проявление да бъде видяно в личните и обществените постъпки на мюсюлманите. Този "живот, съответстващ на Божите повели", който съставлява истината в религията, и в частност – в исляма, се е превърнал в реалия, проникнала навсякъде в човешките мисли, чувства и действия и довела до тяхното преобразяване. Следователно думата "ислям" се използва именно със значението на "безпрекословно покорство пред повелята на Единния Бог (Аллах)". За да се стане мюсюлманин, е достатъчно изразяването на формулите за признаване на единобожието свидетелстващ, че ("няма друг Бог освен Аллах") и пророческата мисия на Негова светлост Мохаммад ("Мохаммад е пратеникът на Аллах"). Тези две формули са началото и краят на небесното послание на исляма. Основната

и най-важна истина, свързана с тази религия, се крие в израза "Няма друг Бог освен Аллах", който има две характерни черти: 1. отрицание на всичко, което може да се оприличи с Бога; 2. съгласието, че свидетелстването за единството на Бога и Неговата несравнимост е истината на Всевишния.

Ислямът се счита за религията, чието небесно откровение е низпослано на Негова светлост Мохаммад, а писменото му отражение се нарича Свещен Коран. Коранът поставя знак за равенство между "религия" и "Ислям" и счита за "мюсюлмани" всички пророци, които са свидетелствали за единобожието (Религията на Аллах е ислямът). С други думи, на всеки етап от историята религията или ислямът, са били в съответствие с нивото на културно развитие на техните приемници, а също и с житейския им капацитет, тегобите, въпросите и езика им, и съобразно с тях са се появявали и проявявали по специфичен начин. А всъщност най-късната религиозна проява, изявена в най-съвършен вид, се е разпространила във формата на ислямското откровение.

Хората, приели това послание, са наречени в Корана "правоверни". В Корана и Хадисите освен думите "ислям" и "вяра" е разтълкувано и друго понятие - "благодаяние". С цел правилното възприемане на смисъла, който носи религията, е нужно първоначално да бъдат внимателно разгледани традиционните значения на тези три думи.

За исляма трябва да се спомене следното: Всеки мюсюлманин добре знае, че религията има

свои "стълбове", които съставляват нейната основа и същност. Тези стълбове се състоят от формулите за признаване на единобожието ("Няма друг Бог освен Аллах") и пророческата мисия на Негова светлост Мохаммад ("Мохаммад е пратеникът на Аллах"), изричането на ежедневните молитви, спазването на поста през месец Рамазан, при възможност извършването на Хадж (пътуване до светите места) – плащането на закат (религиозен данък) и воденето на джехад (свещена война) по пътя към Бога (носи в по-голяма степен смисъла на самозащита).

Според тълкуването на "вярата" в предгадените от Негова светлост Мохаммад хадиси тя има значението на вяра в Бога, Божите пратеници, небесните книги, ангелите и деня на Страшния съд. Също така в началото на сура "Кравата" вярата в неведомото и низпосланото, увереността в съществуването на загробния живот, изричането на молитвите, плащането на закат и неговото изразходване се тълкуват като условия за "правоверност", а "благочестиви" се смятат спазващите тези условия.

Важното във всичко, споменато дотук, е, че Коранът тълкува като критерии за вяра и правоверност не само конкретно вярата в ислямските пророк и откровение, но и вярата във всички небесни пророци и низпосланото на всеки от тях откровение. Именно затова правоверният мюсюлманин трябва да вярва не само в Бог, но и във всички други пророци – както във Всеблагия Пророк, във всички

низпослани книги – както в Свещения Коран, в загробния живот и ангелите.

“Благодеянието” съдържа в себе си и почитането на Бога със сърцето, което изисква съсредоточаване до такава степен, че все едно човек вижда Възвишения, а ако е неспособен за това да знае, че от друга страна Той във всички случаи го вижда.

Благодеяние също означава и онова величие и онази красота на душата, които дават способността на човека да живее изцяло в унисон с Божията воля, да боготвори Всевишния, винаги да помни Неговата повеля и в най-висша степен във всеки един момент да Го носи в съзнанието си. “И споменавайте Ме, за да Ви споменавам и Аз, и благодарете Ми, и не Ме отхвърляйте!” (сура “Кравата”, 152).

ЕДИНСТВОТО И МНОГООБРАЗИЕТО СПОРЕД ТРАДИЦИИТЕ В ИСЛЯМА

Един поглед към историята на ислямската цивилизация, а също и историята на ислямската наука и познание ясно разкрива истината, че сред традициите на тази религия са възникнали многобройни и разнообразни видове калам (догматична, схоластична теология в ислямската философия), различни начини на тълкуване, юридически школи и др. Въпреки цялото това разнообразие от тълкувания на исляма тези групи и школи постоянно са отразявали в Корана своите принципи, основи и начини на разсъждение чрез преки или косвени аргументи.

Въпреки всички тези различия, които включват: буквалното тълкуване на Корана, стремежа към ясен израз, съпоставени с искрените изказвания за Него; крайната догматичност в областта на богословието, сравнена с чистата вяра; акцентирането върху правата на собственост и територия, противопоставено с отричането му и пр., ислямът винаги е наблягал на единството и е считал тези разминавания за основата на милосърдието и благоденствието, стига те да не водят до разделение сред последователите на религията и да си останат в сферата на науката.

Елементите на единството според изконните традиции на исляма, независимо от цялото това разнообразие от философия, калам, история и пр., се състоят в следното:

- Вярата в единобожието и нейното потвърждаване от всички мюсюлмани. Свидетелство за единобожието само по себе си е най-важният фактор за единството в тази традиция. Всички мюсюлмани всеки ден сутрин и вечер отправят следния възглас: "Свидетелствам, че няма друг Бог освен Него." Вярата в Единния Бог и в това, че всичко е свързано с Него, представлява първият общ принцип (при все че има цяло разнообразие от философски и теологически школи, които дават различни описания и обяснения за Бога и отношенията между Него, света и човека и пр.).

- Вярата в мисията на ислямския Пророк, Негова светлост Мохаммад и нейното потвърждаване. Всеки мюсюлманин изразява предаността

си към Пророка и Неговата мисия, като всяка сутрин и вечер повтаря думите: "Свидетелствам, че Мохаммад е пратеникът на Аллах." Въпреки че сред мюсюлманите до голяма степен се спори относно тълкуването и пресъздаването на събитията след смъртта на Мохаммад, малко са разминаванията по въпроса за личността на Пророка, мисията Му и това, което се е случило по време на нейния 23-годишен период – тя е описана с яснота, постоянство и изключително подробно в историята на исляма.

- Всички мюсюлмани вярват в предишните Божии пророци и изразяват уважението си към тях. Един обширен раздел от Свещения Коран е посветен на тяхната борба, усилия и страдания по пътя към установяването на справедливостта, свободата и единобожието.

- Мюсюлманите до един вярват, че всяка дума и израз от Корана са взети от Божието откровение. Следователно тези хора имат едно мнение за словото на Бог и считат Корана за компилация от думи, които са низпослани на Пророка от Всевишния. Всички мюсюлмани имат на разположение "единен текст", а неговият израз и съдържание се смятат от тях за свещени Божии слова въпреки различията по въпроса калама, тълкуванията, философията и историята.

Въпреки това по въпроса за възприемането на този текст, вътрешните елементи на това възприемане и пътя за постигането на целите, изложени от изпратилия посланието, има толкова

различни мнения, в резултат на които са се появили сто начина на неговото тълкуване според традициите на исляма. Тази тенденция ще се запази и в бъдеще.

- Освен това мюсюлманите имат различни виждания за безсмъртието на човешката душа и живота след смъртта. Повечето учения за Свещения Коран обясняват обстоятелствата около загробния живот, степените на Божието благоденствие и страдание, ролята, непреходността и значението на добрите дела в различните житейски периоди и пр., но въпреки това и в тази област има различни мнения и изказвания.

- Мюсюлманите са единодушни при спазването на своите основни обичаи и традиции като: изричането на ежедневни молитви, постенето през месец Рамазан, предприемането на хадж и пр., въпреки че в мнението си от гледна точка на ислямското законодателство относно изпълняването на догмите и правилата, тези, които трябва да ги съблюдават, условията и формата им на осъществяване.

Вътре в това единство, което е възприемаемо и разбираемо дори за външен и безпристрастен наблюдател, се забелязват множество разлики при разглеждането на калама, ислямската юриспруденция, тълкуванията, историята и пр. Тези различия са довели до конфликти и кръвопролития, но никъде не са станали причина за развалянето на единството на исляма като религия и цивилизация.

ШИИЗЪМ И СУНИЗЪМ

Всички мюсюлмани принадлежат към една от двете групи, изповядващи исляма – шиити и сунити, но някои считат хареджитите за трета група от вярващи. Тъй като появата на хареджитите е резултат от отделно историческо събитие, а и в наши дни са останали малко последователи на това религиозно течение, няма да се занимаваме с този въпрос.

Най-важното различие според ислямската традиция е в разделението на мюсюлманите на шиити и сунити. Мнозинството от привържениците на исляма (87 – 88%) са последователи на сунизма и считат себе си за съблюдоващи традицията на Пророка и общината. Шиитите съставляват 12 – 13% от мюсюлманите. Заради почитта си към Негово превъзходителство Али и наследниците Му след смъртта на Най-всеблагия Пророк те приемат името “шиити”.

Шиитите от своя страна се делят на привърженици на дванайстия имам, зейдити и исмайлити. Най-многобройна група са шиитите на двавайстия имам, чиято численост е приблизително 130 милиона души. Повечето от тях живеят в Иран, Ирак, Ливан, страните около Персийския залив, Саудитска Арабия, Афганистан, Азербайджан, Пакистан и Индия.

Разделението на мюсюлманите на шиити и сунити датира от времето след смъртта на Пророка. То се е дължало на проблема за Най-всебла-

гия Пророк – сунитите подкрепят решението на общината и избират за такъв Абу Бакр, докато шиитите изразяват убеждението си, че този въпрос не е само политически. Според тях наследникът на Пророка освен политическата власт трябва да притежава и способността правилно да тълкува Корана и религията, а също и да разполага с духовната сила на вилаета. Заедно с това той трябва да е и богоизбран. Шиитите считат, че Али Аби Талeb е притежавал тези качества и е бил избран от Бога за водач на вярващите. След Неговата смърт този процес е продължил, а епохата на имамата ще завърши с появата на скрития имам – Негово превъзходителство Махди.

Шиитите са убедени, че със смъртта на Пророка откровението е приключило и мисията на Божия пратеник е достигнала до своя край. Ала според тях не се е изчерпала потребността на хората да разполагат с едно огледало на религиозните учения (въображаем модел), да имат пред себе си техен тълкувател, който да обяснява възгледите и текстовете на вярата. Тази необходимост обосновава появата на имам във времето, когато пророческата мисия е отивала към своя край. Имамът е човек, който служи за пример на всички религиозни школи, поема отговорността правилно да тълкува Корана, Божиите догми и тяхното приложение и освен това разполага с духовното познание и властта на вилаета. Той е богоизбран, а духовният му сан е по-висш от политическото му положение в Халифата.

Всъщност шиитите считат, че преминаването на "процеса към сформирание на имама" в "процес към сформирание на халифат" е отклонение, което е подготвило почвата за превръщането на халифата в потомствен "султанат" при Омеядите.

Поради позицията на шиизма относно наследника на Пророка, теорията за имамата и това, че само непорочният имам, наместниците по негова линия и никой друг не е разполагал със законна политическа власт, особено след смъртта на Хюсейн и очакването на Негово Превъзходителство Махди – справедливия и правосъдния, това религиозно течение винаги се е считало за олицетворение на стремежа към справедливост и свобода, противник на политическото насилие и източник на много от революционните движения в историята на исляма.

Единствено през епохата на Сефевидите – 1501 г. (922 от Хиджра) шиизмът е приет за официална религия в Иран. Там се установява шиитската власт, чието научно разглеждане излиза извън въпроса, който изясняваме. През 1979 г. избухва Ислямската революция в Иран под ръководството на Аятоллах Хомейни и в страната се основава държавен строй според принципите на шиитското учение.

Въз основа на нов прочит на исляма и шиизма в Ислямска Република Иран са положени усилия за обективното представяне на тази религия и е изграден модел на политическа философия, който се крепи върху два фундамента – републиката и ислямизма.

Властта в тази страна се е установила благодарение на народния глас. Основана върху ислямското учение, тя се старее да полага възможно най-много грижи за обществото. Ислямска република Иран е голямо историческо изпитание за шиитското мислене в съвременния свят.

ИСЛЯМЪТ КАТО РЕЛИГИЯ

Според Корана ислямът е надеждната и приемлива религия: "Наистина религията на Аллах е ислямът." Също както посочихме по-рано, ислямът е разгледан в Корана като непрекъснат процес на търсене в човешката история по пътя на истината. Коранът определя някои от предишните пророци като "мюсюлмани": "Авраам не е бил евреин, нито християнин, а мюсюлманин."

Според етимолозите думата "религия" ("дин") произлиза от корена "адгайн", който е със значение "дълг", "заем", "задълженост". "Дин" в такъв случай е един вид изплащане на нашия "адгайн", или дълг, към Всевишния. Този дълг е обхванал цялото ни съществуване, тъй като не само сме задължени на Бога за всички блага, но и основата на битието ни, а и целият свят са свързани с Него.

Според исляма от голямо значение са приемането и вярата в това, че по природа не притежаваме нищо. Всъщност ние сме бедни, а Бог е богат в пълния смисъл на тези определения. Коранът ясно обяснява тази истина по следния начин: "О, хора, вие

сте нуждаещите се от Аллах, а Аллах е Пребогатия, Всеславния" (сура "Творецът", 15).

С цялото си съществуване ние сме свързани с Бога и задължени на Него, а същността на религията също има неразривна връзка с подчинеността ни на Всевишния. Поради това, че нашето битие и целият всемир произлизат от Бога и Той е истинският Владетел, ние не можем да проникнем в света и да го завладеем според собствените си желания и потребности, ала религията и пътят, който тя ни посочва (според ислямското право и морал) обясняват естеството на отношенията между човека и неговото "аз", между човека и ближните му, между човека и Бога.

Именно тази основа от познанието за битието прави възможно навлизането на религията в личния и обществен живот на човека. Благочестив е този, който е почувствал себе си (а и целия свят) като свързан с Бога и задължен на Него. Поради това, че този вид личност счита своето съществуване, могъщество, красота и познание за произлизащи от Бога, а също така е убедена, че начинът за тяхното използване и овладяване произтича от техния изначален Притежател, гради целия си живот и поведение въз основа на религията.

Според ислямската идеология религията не принадлежи към другите видове човешка дейност като политиката, мисленето, изкуството, службата за обществото и др., а както е посочено в Корана, подобно на гуша, дарена на безжизнено тяло, осмисля, обнадеждава, успокоява и дава радост и

живец на човешкото битие: "О, вярващи, откликвайте на Аллах и на Пратеника, щом ви зове към онова, което ще ви съживи!" (сура "Придобитото във война", 24).

Следователно религията обхваща цялото битие на човека, неговите вътрешни, външни и обществени прояви, а също така осмисля и смъртта му.

ЛИЧНОСТНИТЕ АСПЕКТИ НА РЕЛИГИЯТА

Личностните аспекти на религията се свързват с "вътрешното отношение на човека към Бога". Ислямът ни представя този Бог, който има тясна връзка с човека, разговаря с него, чува гласа му, приема молитвите му и т. н. Въпреки че от гледна точка на битието Господ е безкрайно отдалечен от човешката личност и другите свои творения, от позицията на духовното Той е "по-близо до хората, отколкото собствените им кръвоносни съдове".

Най-големият страх на благочестивия, основната и крайната негова цел се крият в естеството на връзката му с Бога, достигането до Него и получаването на благоволенieto Му. Голяма част от религиозните учения на исляма са посветени на този аспект от живота на вярващия, който включва всички ритуали от богослужението: молитвата, намаза, зекра (повтарянето в хор на епитетите на Аллах), поста, поклонението на светите места и др.

ОБЩЕСТВЕНИ АСПЕКТИ НА РЕЛИГИЯТА

В качеството си на свършена и балансирана религия ислямът тълкува също така политическите, обществените и икономическите аспекти на човешкия живот. За разлика от някои мистични школи и религиозни течения той не се ограничава само с излагането на вътрешните и личностни характеристики на битието. През годините е имало опити чрез изолиран вътрешен прочит ислямът да бъде представен като еднопространствена и изключително мистична религия, ала съдържанието и разпространението на ученията, включени в Корана, а също и традицията, винаги са служили като препятствие пред възприемането на такива отклонения от исляма в обществената сфера, от една страна, а от друга – при описването на живота и проявите на Пророка и асхабите (приятелите на Пророка).

Според исляма светът и животът след смъртта, вярата, постъпките, щастието и благоденствието не са отделни реалии, а имат неразривна връзка помежду си.

Обществените учения на исляма насочват вниманието към всички аспекти от социалния живот като семейството и последователите на тази религия, отношенията между ислямското общество, вярващите и другите нации и държави, а също така връзката на човека с животните и околната среда и др. за всеки от тези проблеми те предлагат решение от гледна точка на човешкото щастие.

Според исляма няма такъв вид отношения между членовете на обществото, който да не е от значение. От религиозна важност са отношенията между социалните единици като тези между човека и неговите родители, братя, сестри, деца, съсед; между учителя и учениците му; между мюсюлманина и неговите братя по вяра; между следовниците на исляма и друговерците. Правят впечатление множеството правни и морални учения в исляма, които разглеждат личностните задължения, отговорности, права и способности за действие и противодействие, които засягат членовете на ислямското общество.

В Корана и според традициите ясно са изложени дори правила, които се отнасят за друговерците, желаещи да живеят в общество на мюсюлмани, и чрез запазване на своите интереси да се ползват от сигурността, спокойствието и останалите привилегии, характерни за него.

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ

Едни от важните и основни аспекти в социалния живот са икономиката и стопанското устройство на обществото. Ислямът не разглежда икономиката и стопанските отношения като основани на културата, морала и мисленето, както някои други умения, а като изконната част от битието на човешкия род. Тази религия счита, че некоректните икономически отношения са станали причина за

появата на недостатъци в обществен, морален и културен план. В знаменията и сказанията на исляма се обръща голямо внимание на отрицателните последици, до които водят бедността, нищетата и големите класови различия в морала, религията и културата на ислямското общество.

Изразът "Който няма земен живот, няма и загробен" е приет за основен при постигането на обществена справедливост в културата на исляма. Според този принцип докато човек не се освободи от първичните си нужди като хранене, обличане, имотно състояние, брачен живот и т.н. и не достигне ниво на относително спокойствие, той няма да се обърне към духовните измерения и възвишените вторични свои потребности. Следователно да се разговаря с човек, който е лишен от свой Бог, религия, духовност, любов и свобода е безполезно, напразно и недопустимо. В текстовете на исляма ясно са изложени много учения, които касаят търговската дейност, придобиването на богатства и тяхното разпределяне, данъците в исляма, вакфа (завещаването на имуществото за богоугодно дело), икономическите подходи при решаването на проблемите с бедността в мюсюлманското общество, забраната да се ползват излишъците, собствеността, парите и ограниченията за тях и пр. Много от тези учения с течение на времето са били приемани от мюсюлманите или под формата на правни норми и правила за стопанска етика, или като принципи и основни положения на стопанското устройство, съответстващо на исляма.

Два важни момента в ислямските социални умения се свързват с изследванията за политическия и военния живот на мюсюлманското общество. Според ислямското мислене военното дело се основава върху защитата на мюсюлманската територия. Повечето ислямски теоретици считат джихада, споменат в знаменията и сказанията на Корана, за акт на защита (а не нападение). Хуманният подход, възприет от исляма във връзка с отношението към враговете и военнопленниците, въздържането от изстребване на невинни на бойното поле и др. прави чест на ислямската мисъл.

ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ПРАВА

Ислямът е изложил по ясен и уникален начин аспектите, които касаят политическите права на членуващите в мюсюлманската общност, а също и техните задължения.

Някои от тези аспекти се отнасят до въпроси като разясняването на Божите намерения за ислямската държава (както и постигането на справедливост, свобода и изявата на стремежа към Бога); правомощията, с които разполагат управниците на ислямската общност (аскетизма и благочестието, приемането на пари, администрацията, ерудираността); описанието на правата и задълженията, с които разполагат хората по отношение на държавата и тези, с които се обвързват управниците спрямо своите поданици: правото на

добронамерен протест, критика и съвет, които народът може да отправя към своите управляващи. Точно тук трябва да се направят някои уточнения:

- Въпреки че основната цел на държавата според ислямското мислене е стремежът към Бога и "почитта към Него", постигането на относително благоденствие, справедливост, сигурност и пр. се е смятало също за задължение на ислямската държава, а за осъществяването на тези възвишени цели трябва да се построи благоустроено и сигурно общество.

- Повечето учения в исляма не разглеждат държавното устройство, а отношенията между управляващите и управляваните, а също и правата и задълженията на всяка от двете страни спрямо другата.

- Според теорията на исляма целта на религиозната власт е създаването на държава, която да се крепи на непротиворечиви принципи и ценности и да се стреми към възвишени измерения. Религията в държавата не е необходимо да се основава на директното взаимодействие на всички политически и управленски въпроси от теологическите текстове и пренебрегването на разума, науката и обществения опит.

- В ислямските сказания задълженията и правата обикновено се споменават заедно. На тази основа според ислямското мислене хората разполагат с права: правото да избират своите управници – притежават го всички – от най-висшите до най-нисшите прослойки, правото да критикуват и

дават съвети, правото да определят съдбата си. Всички тези права са официално признати.

● Според исляма целта на държавното устройство се състои в свободното и съзнателното човешко развитие и прогрес. Следователно за постигането на тази цел ислямската власт е задължена да подготви почвата за израстването на свободната мисъл и вяра. Затова в мюсюлманското общество официално се приемат повечето мнения в областта на политиката, икономиката, философията и дори религията. Именно тези мнения, а също и научните дискусии, които се водят между техните изразители, водят до подготвянето на почвата за израстването, възвисяването и прогреса на мюсюлманската личност.

Глава трета

ВЯРВАНИЯТА И УБЕЖДЕНИЯТА В ИСЛЯМА

БОГ

Най-важният и основополагащ принцип на исляма се отнася до Бога, Неговото описание и епитети, отношенията между Него, битийния свят и човека. Възшност според исляма "Бог" е фокусът на вярата, която се проявява чрез света, човека, историята и природата. Общият аспект, отнасящ се до несъвършенството, абсолютното дело или съвършеното добро, се намира в сърцето на ислямските принципи. Висшата действителност, или Бог, е в човешката личност и в същото време – извън нея. Бог не е само съвършено битие, но и реалия, извън която няма никаква възможност да съществува каквото и да било. Божията същност е отвъд всички възможни ограничения и определености. Именно заради това, точно когато чрез думите "Няма друг Бог освен Аллах" се направи първата крачка в приемането на исляма, трябва да се пристъпи към отхвърляне на всички възможности и вероятности, а също и към пренебрегване на ограниченията и барьерите по пътя към Бога. "Очистването" на Всевишния от всякакви вероятности, недостатъци и отрицания заема специално място в исляма. В едно от знаменията на Свещения Коран това "очистване" се описва по следния начин:

“Пречист е твоят Господ, Господът на мощта, от онова, което Му приписват!” (сура “Строените в редици”, 180), а в друга се потвърждава така: “Той няма Свой образ и подобие”. Именно този неограничен и съвършено възвишен Бог, който е отвъд всички ограничения и определености, от духовна гледна точка се разглежда чрез следното знамение: “...Ние сме по-близо до него, отколкото вената на шията (му)” (сура “Каф”, 16).

Бог е по-близо до нас, отколкото самата ни същност. От една страна, Той е безгранично отвъд и над нас, а от друга – Той се намира в центъра на нашето битие. Именно затова е ознаменувано, че: “Сърцето на благочестивия е тронът на Милостивия.” В друго знамение от Корана се потвърждава и следното: “...накъдето и да се обърнете, там е Ликът на Аллах” (сура “Кравата”, 115). Следователно в разрез с мнението на някои изтоковеди качествата на ислямския Бог не се свързват единствено с отричането.

Според исляма, както е посочено в 35-8 знамение от сура “Светлината”, “Господ е началото, краят, явното, невидимото...”. Началото е , тъй като от Него произтичат и чрез Него се проявяват всички създания; краят – понеже не само човешката душа, но и всички творения се завръщат при Него: “Ние на Аллах принадлежим и при Него се завръщаме” (сура “Кравата”, 157). От тази гледна точка Бог е определен като “светлината на небето и земята”, тъй като Той е избавил всички създания от гнета на Небитието, дарил ги е с полагащите им се

достоинства, а чрез светлината ги е освободил от мъките на заблудата и празнотата. Освен това Бог е създател на света, негов край и смисъл. Без Него не могат да бъдат обяснени нито появата, нито продължаващото съществуване на създанията Му (и по-специално човека). Следователно според Корана "Богът като светлина" няма единствено метафизично и битийно измерение, но може да се проявява и в човешката същност. Господ дарява битието с живот, дава му цел и смисъл. Светът без Бог е тъмен, мрачен, безсмислен и празен. "А на неверниците делата им са като мираж в пустиня. Жадният го смята за вода, но стигне ли там, не намира нищо... Или (делата им) са като тъмнини в морска бездна. Покриват я вълни едни над други, а над тях – облаци. Тъмнини една върху друга..." (сура "Светлината", 39-40).

Тук е мястото да обърнем внимание на това, че значението, което ислямът влага в понятието "Бог", намира следните потвърждения в Корана:

- Бог е "единствен", Той няма Свой помощник и Свое подобие. В сура "Пречистването" или "Единобожието" Той е наречен "единствен", а освен това се потвърждава фактът, че "Няма равен Нему". В сура "Вярващите", знамение 91, се обосновава отхвърлянето на хипотезата за политеизма: "Аллах не се сдоби със син и няма друг бог заедно с Него. Иначе всеки бог щеше да отнесе онова, което е сътворил, и едни от тях щяха да надделят над други..."

- В друго знамение (сура "Пророците", 22):

“Небесата и земята щяха да се разрушат, ако имаше на тях други богове освен Аллах...”, като извод се излага хипотезата, че не може да има политеизъм.

- Бог е всемогъщ – “Аллах за всяко нещо има сила” (сура “Паякът”, 20).

- Бог е всезнаещ – “Аллах всяко нещо знае” (сура “Покаянието”, 115).

- Бог е благ и благостта Му (благосклонността Му) се потвърждава в Корана повече от всяко друго Негово качество. В сура “Юсуф”, знамение 6, Бог е наречен “Най-милосърдния от милосърдните”. Всички сури от Свещения Коран (с изключение на една, която носи по-специално послание) започват с Божите епитети “милостив” и “милосърден” (“Всемилолюбивия, Милосърдния”).

В Корана и Хадисите Божите епитети за милост и милосърдие стоят редом до понятия като могъщество, познание, справедливост, мъдрост и правдивост. В знаменията на Корана, от една страна, е обрисувана картината на Страшния съд, наказанието и мъките на безбожниците и враговете на вярата, а от друга – се описват раят и благините, с които Бог дарява добродетелните хора. Никъде в Корана не е пропуснато потвърждаването на Божията милост и милосърдие. Този свещен текст непрекъснато напомня на човека, че Бог е милостив и милосърден. Възможностите за удовлетворяване на молитвата, приемане на разкаянието и молбата за опрощаване на греховете зависят от възприемането на следното описание на Бога: “И когато Моите раби те питат

за Мен – аз съм наблизил, откликвам на зова на зовящия, когато Ме позове. Нека и те Ми откликнат, и нека вярват в Мен, за да се напътят!“ (сура “Кравата”, 186).

За правилното разбиране на смисъла, който ислямът влага в понятието за “Бог” е необходимо да обърнем внимание на следното: въпреки че “Бог” е Създателят и движещата сила на битийния свят, Неговата същност не се изчерпва само с това. Освен че е създал света, Той във всеки един момент съхранява, ръководи, определя и движи процесите в него.

“Всеки миг Той върши нещо” и това негово качество се проявява непрекъснато (сура “Всемилоствивия”, 19).

Тук ще завършим нашето изложение със следното знамение от Корана, което почти напълно разкрива същността на Господа, описан в исляма и Свещения текст: “Той е Аллах, няма друг Бог освен Него – Знаещия и неведомото, и явното. Той е Всемилоствивия, Милосърдния. Той е Аллах, няма друг Бог освен Него – Владетеля, Пресветия, Съвършения, Утвърждаващия, Наблюдаващия, Всемогъщия, Подчиняващия, Превъзходния! Пречист е Аллах от онова, с което Го съдружават! Той е Аллах – Сътворителя, Изкусния, Ваятеля! Негови са Найпрекрасните имена – Прославя Го всичко на небесата и земята. Той е Всемогъщия, Премъдрия” (сура “Изселването”, 22 - 24).

ОТКРОВЕНИЕТО И ПРОРОЧЕСТВОТО

След като разгледахме темата за единобожието, която заема централно място в религиозните учения, време е да обърнем внимание и на един не по-малко важен въпрос – този за "откровението и пророчеството".

Според Корана там където разумът и традиционните средства не са в състояние да определят целите на сътворението, Бог избира пророци измежду хората, изпраща им откровение и по този начин ги натоварва със задължението да ръководят човешкия рог.

В Корана се посочва, че човешката история започва с пророчеството на Негова светлост Адам, продължава с пророческата мисия на Негово превъзходителство Мойсей и Негово превъзходителство Христос и завършва с последното откровение – това на ислямския Пророк.

С изпращането на пророци на различни народи Бог не е оставил повод за спор между хората – нито едно племе или нация в човешката история не са останали без наставление.

Във връзка с пророчествата трябва да се обърне внимание на следните въпроси:

1. Пророците са представители на човешкия рог и притежават общите качества на хората. Както се споменава в Корана: "Те се хранят, разхождат се по пазарите ...не са отделни, безволеви и едностранствени създания, а са част от земните същества, имат воля, няколко измерения, с една дума – те са хора, а не свръхчовеци".

2. Въпреки че са избрани от Бога измежду хората, те притежават качества, които ги отличават от останалите. Някои от тези качества са в следния вид: Низпослана връзка с неведомия свят, добродетелност, чудотворност, решителност и правдивост.

3. Въпреки че всички Божии пророци са избрани от Всевишния да наставляват хората, те в същото време притежават различни качества.

4. Независимо че пророците са се появявали през различно време и при различни обстоятелства, а също са проявявали цяло разнообразие от духовни качества, те са образували "единен процес" и са част от единен спектър.

Следователно различията между отделните пророци не са както тези между видовете скъпоценни камъни, а се обуславят от формата и езика на откровенията. Затова трябва да се отбележи, че в Корана думата "религия" се използва само в единствено число и никъде в множествено – "религии". Този факт показва, че според Корана пророците се допълват взаимно и съставляват единен процес, при който всеки пророк се явява "благовестител" на следващия и "потвърдител" на предишния. В Корана всички пророци се разглеждат като предани слуги на Бога и в тази връзка те са наречени "мюсюлмани".

ПОЗНАНИЕТО ЗА АНГЕЛИТЕ

Освен за вярата в неведомото, деня на Страшния съд, откровението и Божите пратеници в Корана се говори и за "вярата в ангелите". Тя е определяна като част от цялото вероизповедание. Според исляма ангелите са "изпълнителите на Божието дело". В ролята си на посредници между Бога и сътворения от Него свят те носят голяма отговорност. Ангелите изпълняват следните задачи: донасят откровението на Божите пратеници (чрез архангел Гавриил), взимат човешката душа след смъртта (чрез архангел Азраил), записват постъпките на хората по света, помагат на Божите заместници по време на криза – извършването на всичко това се приписва на Божите ангели.

Според исляма ангелите съставляват една дълга верига. Те са разделени на различни рангове в зависимост от близостта си до Бога и положението си спрямо битието. Този широк спектър съдържа в себе си ангелите, които носят Божия престол, тези, които посредничат между Бога и човека и такива, които изграят ролята на Божи заместници в естествения свят. Ангелите, които се грижат за живите същества, са нетелесни, едноизмерни, зависими и обгърнати от Божията светлина и благодат, извиращи от Неговото присъствие. Те съвсем закономерно изразяват покорство и готовност да изпълняват Божите наставления. По този начин Сатаната първоначално е бил един от Божите ангели, който е бил лишен

от благосклонността на Всевишния и е станал причина за човешкото падение и изкушение. По този начин развитието на човешката воля е добило смисъл и значение. Сатаната е бил изгонен от царството на Бога поради това, че се е отказал да се подчини на Всевишния и е свел глава пред човека.

ПОЛОЖЕНИЕТО НА ЧОВЕКА

Човекът е представен в Корана като "Божия наместник на земята", "носещия товара на Божието доверие" и обект на особено великодушие.

В Свещения Коран се описва началото на човешкото съществуване, разказва се притчата за слизането на човека на земята и изгонването му от рая. Всичко това, както и следващите етапи на развитие на човешкия род, са изложени в "Притча за човека". Сътворението на човека е описано в Корана по следния начин: в процеса на материално развитие и физиологична еволюция човекът стига дотам, че чрез "вдъхнатия му от Бога живот" (сура "Поклонението хадж", 5) намира ново сътворение, по своя обикновен и естествен път получава Божествен сан и се превръща във възвишено създание по такъв начин, че дори ангелите са били задължени да се смирят пред него, а духовните сили на всемира – да му се подчинят (сура "Саг", 73). Според исляма забраненото дърво в рая не е това на мъдростта и познанието – то е олицетворение на стремежа към извличане на полза, който трябва

да бъде овладян и контролиран от човека. Дори "бунтът" на човека е символ на свободната воля, с която той е дарен. Един от факторите за "превъзходството на човека спрямо ангелите" е способността му да си набави познания, които са описани в притчата за човека като "имената на Аллах".

Дори "изгонването на човека от рая" се явява символ на неговото встъпване в света на трудностите, противоположностите и стълкновенията, а човешкото развитие става възможно благодарение на преминаването му през този "свят на кръвопролития и упадък".

Според исляма човекът е създание, което притежава разум, воля, самообладание и отговорности. Противно на християнските теоретици като Свети Августин, който счита, че човекът разполага с воля, изявяваща се благодарение на първородния грях, според мюсюлманската религия човекът притежава чиста природа, стреми се към Бога и истината и копнее за красотите, които Господ е втъкал в тестото на сътворението още от първия ден, а отклонението от тази първична същност в края на краищата се отразява на външните фактори. Именно заради това в Корана се разказва, че Бог се обръща към хората дори преди да стори това с естествения свят и ги пита: "Не съм ли аз вашият Господ?", а "потомците на Адам" отговарят: "Да, свидетели сме" (сура "Стената", 172). Този тайнствен разказ дава друго тълкувание за чистата същност на човека, като включва фигурата на Бог. Така според исляма човекът по

природа е непорочен и прекрасен, а не грешен и грозен. Но въпреки това трябва да се отбележи следното: независимо че ислямът не приема "теорията за първородния грях", той все пак одобрява виждането, че човекът е "слязъл" на земния свят от царството на изначалното съвършенство. Според исляма големият грях на човека е пренебрежението му към Бога, а животът му на този свят и принадлежността му към него подготвят почвата за изявата на това пренебрежение. Най-важната задача на пророците е очистването на човешкия род от този грях и неговата забрава. Именно заради това откровението е повече предупреждение за човека, Божите пророци играят ролята на "предупреждаващите", а Коранът, от своя страна, е "предупредителната книга".

Ето кои са най-характерните качества на човека според Корана:

- "Божи наместник на земята" (сура "Кравата", 30) – причината човекът да е Божи наместник на земята се крие в способността му да внася промени в света. От тази гледна точка човекът има най-голяма прилика с Бога.

- "Бог му вдъхна от своя дух" (сура "Саг", 72) – човекът е създание от Божията материя, затова изпитва влечение и обич към Него.

- Притежава "чиста и Божия същност" и се е обърнал с лице към Всевишния (сура "Ромеите", 30).

- "Носител на Божията отговорност" (сура "Съюзените племена", 72) – тази отговорност се съдържа в съзнанието, волята, правото на избор и

накрая в поемането на задължения от страна на човека.

- Свободно и самостоятелно създание. С други думи – той може да съгреша или да се подчини на Божията воля.

- Притежава чиста и Божия същност, но в същото време носи и отрицателни качества като користолюбие, алчност, ненаситност, стремеж към поквара, кръвопролития, бунтове и метежничество. Те са причината човекът да има две измерения, да разполага със свободна воля и правото на избор (сура "Небесните стъпала", 19 – 35; сура "Худ", 9 – 11).

- Неговата същност не е предварително определена, та да не може са се променя, а дори напротив – щастие и жестокостта на човека зависят от собствените му свободни волеви изяви. Ислямът в никакъв случай не приема преимуществото на същността над битието, което да се обуславя от насието и злонамереността (Човек има само това, към което се стреми).

- Крайната цел на човешките усилия и старания е "спасението" и освобождението (сура "Всевишния", 14). Това освобождение зависи от себеизграждането, уравнивяването на инстинктите, добрите и благочестиви постъпки.

КОРАНЪТ

Свещеният Коран е светият низпослан текст, предназначен за мюсюлманите.

Той се счита за последното и най-пълно откровение, с което Бог се е обърнал към хората. За мюсюлманите Коранът притежава качества, които го отличават от другите небесни писания, защото:

- Това откровение се счита за последното Божие послание и затова трябва да бъде причислено към най-съвършените правила за ръководство на хората.

- Освен че се числи към едно от вечните ръководни послания, тази книга се смята и за последното чудо на ислямския пророк – чудо, което не може да си съперничи с други писания за човечеството нито по съдържание, нито по форма, нито от гледна точка на неговия приносител или пък средата на неговата поява.

- За мюсюлманите и съдържанието на тази книга, и нейната форма (думите, изразите в нея и тяхната подреденост) произлизат от Всевишния и светиите и никакво тълкуване от страна на хората не е намерило място в нея.

- Сред мюсюлманите няма различни мнения по въпроса за авторитета и достойнството на тази книга. Въпреки разделението между учените, занимаващи се със законите, калама и тълкуванията, мюсюлманите са убедени, че в Корана е отражено именно откровението, което е низпослано на

Пророка и то не е претърпяло никакво вмешателство и промяна. Затова за тях съществува единен текст (без никакви различия).

- За разлика от много свети писания Коранът има ясен и недвусмислен произход. От историческа гледна точка съставянето, началото и краят на книгата, първото и последното низпослано знамение, конкретните поводи за написването на много от знаменията, мястото на тяхното низпослание и т. н. са изяснени и взаимно обусловени.

Коранът е бил съставян през всичките 23 години от пророческата мисия на Мохаммад. Първото знамение в него отбелязва началото на сура "Съсирекът". То е изпратено на Пророка на 40-годишнината Му, докато се е намирал на планината Нур.

Последното знамение е низпослано на Мохаммад на Неговата 63-годишнина и малко преди смъртта Му. През тези 23 години знаменията на Корана са изпращани свихе на Пророка по различни поводи и при различни обстоятелства. Мохаммад е повтарял Божието слово, докато е вървял, пътувал или разговарял с хората. Неговите сподвижници са запомняли думите му и са ги възпроизвеждали във всеки удобен момент.

След кончината на Пророка броят на запомнените знаменията намалявал заради войните или природните бедствия и затова мюсюлманите почувствали, че рано или късно ще трябва да изложат Корана във вид на книга. Поради това започват да се събират вече съхраняваните от "писарите" на откровението, от Али бен Абиталейб и Зейд бен

Савет части на Корана, докато Мохаммад е бил жив, а също и тези от времето на Абу Бакр. Накрая през епохата на Османския халифат писмената форма на Корана е напълно завършена. Според наставленията на самия Пророк тя се състои от 114 сури. След окончателното съставяне на Корана са изготвени няколко копия от него, които са изпратени до четирите краища на света. Всички копия са точен препис на първоначалната компилация и не съществува друго писание освен това на Свещения Коран. Има само един утвърден текст на тази книга, който е приет от всички мюсюлмани. Той също е наречен "Ал-Горан", което означава "прочитане". Другите му имена са "Ал-Форган" – различаване и прозорливост (отнася се до разграничаването между истината и лъжата); "Ам ал-ке-таб" – източникът на всички ръководни писания; "Ал-хода" и "Ал-хекмат".

● Коранът е словото Божие. С други думи, той представлява най-пълното проявление на Божието слово за човешкия род. То е било изпращано на ислямския Пророк по един и същ исторически способ в продължение на 23 години, без да бъде губено или променяно нищо от него. Коранът е разделен на 30 части, 114 сури и 6 232 знамения. Тъй като цялата книга е слово Божие, всички знамения от нея трябва да се разглеждат свързано, в последователност и в унисон едно с друго. При съставянето на Корана, сурите и знаменията не са подреждани по хронологичния ред на тяхното изпращане, а по-скоро по обем – от сура "Кравата" (286 знамения) до сура

“Хората” (6 знамения). Меканските и мединските сури не са събрани поотделно.

В Корана при всяко явление, което описва, Бог непосредствено призовава човека да се обвърже с Него и с Неговото присъствие. Именно това е най-важният въпрос, чийто отговор Бог утвърждава в Корана – привличането на човека към крайния Обект на неговата любов, пресъздаването на лика Му, пътя за достигането Му и опознаването на съществуващите препятствия по него.

С няколко гуми, Коранът може да се определи като блага и привлекателна “Божия книга”, която обяснява всяко описано в себе си явление като мотив и способ за представянето на Бог пред човека и отвеждането на хората пред Всевишния.

Съдържанието на ученията за Корана се отличава с разнообразие и разнопосочност, на които трябва да обърнем внимание. Ала обединителното начало на цялото разнообразие потвърждава ръководната роля на това писание в човешкия път към Бога.

Ето и някои от основните учения в Корана:

● Учението за Вярата

В езика на Корана заедно със спорни въпроси като: началото и края на битието, неговите степени (най-висшата от тях и нейните характеристики), същността на естествения свят, връзката между Бога и създадения от Него свят, човешката същност, връзката между човека и Бога, откровението, небесните ангели, джиновете и пр.

намира място и друг важен аспект, който в никакъв случай не е отделен и изолиран в Свещеното писание, нито пък е описван по философски начин на хората. Този аспект непрестанно е разясняван обективно и достъпно, образно и метафорично. Именно заради това всички хора, към които Коранът се обръща, възприемат тази истина и я използват според своите възможности.

Коранът потвърждава степените на неведомия свят (Бог, ангелите и джиновете), но заедно с това не пренебрегва и естествения свят. Той описва много от природните явления във вид на Божии "знамения" и призовава човека към задълбоченото раззеленяване на растенията, деня и нощта.

● Учението за морала

Коранът не е книга, която единствено да дава сведение за "онова, което съществува", а в нея са включени и ясни недвусмислени правила за "онова, което трябва или не трябва да се върши". Освен че "представя Бога", Коранът посочва пътя за достигането до Него и начина, по който човекът да придобие Божествени качества. Свещеното писание представя човешкия образ, към който всички трябва да се стремят, и по този начин описва пътя за достигането му и препятствията, с които той е осеян. Някои от тези правила се отнасят до вътрешните волеви изяви на човека, които се съдържат в понятието "морал", а други – до външните, събрани в понятието "шериаат". В целия Свещен Коран са посочени не само отделните

грехове от рода на кражбата, убийство, изневяра и консумация на алкохол, но също и принципите, по които се различават добрите и лошите дела. Разглежда се необходимостта да се живее според Божията повеля и последствията, до които води незачитането ѝ. Може би най-яркото тълкуване на Свещения Коран в тази област е свързано с "благодетието", което носи значението на страх, примесен с уважение спрямо Бога (чувството на страх, произхождащо от внушителен образ; страх, съпроводен с уважение и чувство на зависимост). Тези страх и уважение се проявяват в действията и проявите на хората.

● Историческо учение

Освен горните теми в Свещения Коран се излага и анализира и историческото учение. Най-ясно се очертава историята, която започва с разказа за Адам и слизането му на земята, противопоставянето и борбата между първите му деца, убийството на Авел, продължава със събитията от 232-годишния живот на ислямския Пророк и завършва с предсказанията за края на света. В Корана са споменати много от значимите пророци, които са се появявали през епохите, въпреки че съществуват и различия по много от обсъдените вече теми. Измежду пророците с голямо уважение се говори за Мойсей и Христос, които са основоположниците на юдеизма и християнството. Някои от историческите разкази в Корана, като например този за принасянето в жертва на

Исмаил от Авраам, разказа за Йосиф или другия – за раждането на Христос и живота на Дева Мария и пр. В някои случаи са описани само с една сура заради сбитостта на текстовете в Свещеното писание.

Целта, заложена в Корана чрез предаването на живота на светците и упоменаването на историческите събития, разговорите, родствените връзки, обичта и омразата не е чисто информационна. Свещеното писание определя и описва духовните перипетии на човека по пътя към Бога. Езикът на този род разкази е увлекателен, интересен и динамичен. Чрез тези свои качества той служи като средство за привличането на човека към тези нравствени и духовни образци.

Съставянето на Корана във вида му на свещен низпослан текст е довело до възникването на голям брой тълкувателни учения сред мюсюлманите. В унисон с ислямската традиция и след съставянето на Корана се разпространяват много учения, разглеждащи начините за наизустяване и прочитане на Корана (особено четенето му с мерена реч и напеви), неговото изпращане и съставяне, обстоятелствата и събитията, свързани с низпосланието на знаменията, специфичните корени и изрази в текста, теорията за калиграфията, преходното, непреходното, алегорията, общото, специфичното и пр.

От всички тези учения по-важно и основно е това, което засяга тълкуването на Корана и се разпространява и развива, откакто са низпослани

знаменията, та до днес. Всъщност едно от основните задължения на Пророка, освен предаването на посланието от Корана на хората, се е състояло в тълкуването и анализирането на неговото съдържание, а също и установяването му в съзнанието, езика и живота на хората. Следователно, първите устни тълкувания на Корана започват от времето на самия Пророк и продължават с тези на Али бен Абиталеб. В книгата "Пътят на красноречието", която съдържа някои от разсъжденията на Али, срещаме многобройни примери на тълкуване, разглеждащо външната и вътрешната страна на Корана.

През историята на тълкуванията коментиращите Корана са се разгърнали в широк и разнообразен спектър. Той включва тълкуватели, които се спират изключително на литературната страна на Корана (като коментарите на Замахшари), или такива, които обръщат повече внимание на историческата (като Табари). Тук намират място и тълкуватели, които засягат аспектите на калама (като имам Фахр Рази във "Великите тълкувания"), или такива, които излагат философски теми (като Молла Сагра). Има и мистични тълкувания (тези на Ебн Араби и Хадже Абдолла Ансари), научни, политически и социални (на Тантави и Сейед Готб). Относително социално е тълкуванието "Алмизан" на учения Табатабаи.

Всяко поколение мюсюлмани е тълкувало Корана според своите въпроси и потребности и в зависимост от начина на мислене, характерен за

съответната епоха. По този начин мюсюлманите са имали възможност с помощта на мъдростта от Корана да изяснят това, което им е било необходимо за техния живот при създадените специфични обстоятелства.

Един от интересните аспекти, на който обръщат внимание неготам запознатите с развитието на тълкуванията от Корана, се състои в загадката, скрита в различията между тълкувателите през отделните етапи от историята. Защо се посяга на тълкуванията? Какъв е пътят за достигането да целта? Съществува ли окончателно и категорично тълкуване? Има ли неопровержим и ясен критерий за различаване на доброто и лошото тълкуване? Имат ли натрупаните преди познания и очаквания отношение към тези проблеми? Ако отговорът на този въпрос е положителен, как ще бъде гарантирана обективността на тълкуванията?

ПРОРОКЪТ, ТРАДИЦИЯТА И ХАДИСИТЕ

Според исляма, въпреки че Пророкът не се счита за "въплъщение на Бога", а се твърди, че е "Божи пратеник" и човек като нас, все пак заради близостта Му до Всевишния и пророческата мисия, с която е натоварен, Той се смята за най-съвършения човек, най-завършеното творение и "най-благородния от всички създания". Той е Божият избраник и стои най-близо до Всевишния. В Неговото същество се

проявяват цялата красота и мъдрост. Той е обективен символ и въображаемо олицетворение на защитаваното от Него послание. Пророкът е "съвършен човек", а Коранът Го опива като "образец за вас" (сура "Съюзените племена", 21).

По време на земния си път със своята хуманност, доверие към хората и умереност Всеблагият Пророк до такава степен спечелил обичта в сърцата на народа Си, че неговите религиозно – морални учения бързо се разпространили из целия Арабски полуостров. Той не признавал друго по-възвишено богослужение освен това да се служи на хората. Въпреки Своето благочестие и добри дела Пророкът не се чувствал по-висш от тях, а изпитвал силното желание да ги наставлява. Мюсюлманите остават смирени пред Неговото нравствено величие като най-близкия до Бога човек и в качеството Му на олицетворяващ цялата Божия мъдрост и всички добродетели на Всевишния.

Точно тези проявления на Пророка са станали причина за това обичта към Него да намери място в текстовете, в ядрото на ислямските учения, а също и в живота на мюсюлманите. Обичта към Пророка е обусловила безпрекословното следване на Неговото поведение, дела и слова. Резултатът от този интерес и следовничество, свързани с Мохаммад, се изразява в записването, съхраняването и анализа на пътищата, през които е минал, и местата, където е пребивавал, особено през двадесет и трите години на пророческата Му мисия. Написването на книгите, обединени със заглавие

“Житието на Пророка”, винаги е било основна задача на ислямските теоретици – от първите векове на исляма та до днес. Също както гумите на ислямския Пророк на събирани чрез сунитските закони и са черпени от шиитските източници, така възниква и необходимостта от познаването на поведението и словата на Пророка заради взимането на пример от тях, а и в името на знанията и тълкуванията, свързани с Божията книга и калам. Именно затова каламът е низпослан на Пророка и Той по-добре от всеки друг е в състояние да обясни неговите цели и изисквания. Поради това словата на Пророка по знамения в Корана се признават за първия източния на низпосланото тълкуване. Изучаващите Корана от самото начало са се стараели да обясняват и тълкуват Свещеното писание чрез вникване в смисъла на тези слова.

Скъпият Пророк на исляма Негова светлост Мохаммад се родил в едно от знатните арабски семейства на град Мека. В ранна детска възраст Той изгубил родителите си и е бил отгледан от дядо си и чичо си. Още в разцвета на юношеските си години Той проявявал такава духовна мъдрост, че станал известен сред хората с името “Амин” (благонадежден). Отнасял се мило към другите, притежавал нравствено величие, откровен изказ и добро сърце. Именно чрез тези свои качества Мохаммад спечелил любовта на околните. Отначало Той пасял овчите стада на корейшите, а след това помагал в търговията на една от богатите жени в Мека на име Хадидже. Впоследствие двамата

с Хадидже се оженили. Тогава мюсюлманският Пророк бил на двайсет и пет години. До кончината Му на петдесетгодишна възраст Хадидже останала единствената Негова съпруга, която Му била докрай вярна. Тя дори за миг не спряла да го подкрепя и давала цялото си състояние и всичките си приходи от търговията за пророческата дейност на Мохаммад.

Един ден, когато навършил четиридесет години, както си сега в пещерата Хара, разположена в планината Аннур, потънал в размисли, Мохаммад бил посветен в пророческата мисия. През този ден Той бил сподобен за първи път от най-близкия до Бога ангел Гавриил, който му поднесъл в напевен вид първото знамение от Божието откровение (първото знамение от сура "Съсирекът"): "Чети (О, Мухаммад) в името на твоя Господ, Който сътвори..."

Оттук нататък започнал нов етап от живота на Мохаммад, който обхванал пророческата Му мисия. След това Той прекарал дванайсет години от благородния Си живот в Мека, където предавал Божия калам на хората. Чрез този калам Пророкът потвърждавал единобожието, отричал езичеството и идолопоклонството и непрестанно се борил против несправедливите и нечовешки икономически, политически и морални норми. Най-трудните години от живота на Пророка били по време на съпротивата Му срещу поряците в Мека. Тогава Той живял в най-лошите условия, бил е подложен на най-голямо унижение и страдание. Когато племе-

то на Абу Талеб било обкръжено отвсякъде, Мохаммаг преживял най-тежките си тринадесет години. Тогава с езика на Корана Пророкът описал посланието за единния Бог и борбата с езичеството, обучил сподвижниците си на основното в борбата за налагане на единобожието и създал предпоставките за установяването на ислямската държава. Това била епохата на Неговата скрита борба, явна религиозна пропаганда и съзидателност.

С нарастване броя на мюсюлманите кръгът около Мохаммаг в Мека в действителност се превърнал в силна група. Велможите от племето на корейшите сметнали, че тяхното класово и политическо благосъстояние е в опасност и се опитали да подкупят Пророка, за да премине на тяхна страна. Дори Му предложили да оглави племето, на Той не приел. Затова една нощ те измислили план как да го убият, преоблечени като разбойници. Ала по заповед на Всевишния Пророкът отпътувал за Медина. През онази тежка нощ, докато Али бен Аби Талеб си спял в постелята, Мохаммаг и Абу Бакр тръгнали на път.

Пророкът и Абу Бакр прекарвали три нощи в пещера, чийто вход бил покрит с паяжини, акациеви клони и птичи гнезда. След като напуснал пещерата, Мохаммаг пристигнал в Исраб – мястото, което впоследствие станало известно като "града на Пророка". Първото дело на Мохаммаг в този град било построяването на джамията, която и до днешен се нарича "джамия на Пророка". След това той съставил първото писание, посветено на

праведния живот, създал общество, основано на реда, сигурността, справедливостта и свободата, а именно – първата мюсюлманска общност в "града на Пророка". През единайсетте години на управление в Медина Мохаммад водил многобройни войни срещу езичниците сред корейшите, лицемерите, метежниците и юдеите, които не приемали мирното Му послание. Повечето знамения от Корана са Му изпратени именно през този единадесетгодишен период. Освен че проповядвал знаменията на Корана, Пророкът играел ролята на съдник сред мюсюлманите, командир на ислямската войска, политически и социален управник на мюсюлманската общност. От Медина Той разпространил исляма из целия Арабски полуостров, а накрая, една година преди смъртта Си, победоносно се завърнал в Мека. Въпреки че при пристигането Си в Мека Пророкът още помнел страданията, които изпитал в този град, а също и войните, които водил с неговите жители, на върха на Своето могъщество Той издал всеобща амнистия. Така Мохаммад показал, че е останал "Всемиловичив Пророк", не само когато в ръцете Му се е намирала върховната власт и мощ. Именно милостта и благостта на Пророка са спомогнали за повторното установяване на мира, сигурността и единството из целия Арабски полуостров.

ИЗМЕРЕНИЯТА НА ИСЛЯМА

ШЕРИАТЪТ

“Шериатът” обхваща само една част от ислямските учения. Другите учения са: мистично, философско, морално, историческо и пр. Шериатът, или законите (юридическо-правните) и правилата на Всевишния се отнасят до съзнателните и до обозримите човешки постъпки. Тези правила (разпореждания) представляват обективно отражение на Божията воля относно човешкия начин на живот на този свят. Ако бъдат спазвани, те гарантират щастието на мюсюлманите в земния и в загробния им живот.

Освен това правилата обхващат всички “волеви постъпки” на мюсюлманите при различни обстоятелства и няма индивидуална или социална проява, която да излиза извън тях. Чрез шериата животът на мюсюлманите е определен и подреден от раждането до смъртта. Последователите на исляма са убедени, че шериатът е валиден за всички аспекти от човешкото битие, той пречиства и осветява хората, а също и установява равновесие в тяхното общество. Разбира се, спазването на шериата, приемането на Божията воля и съгласуването на всяко действие с нея е само началото на пътя. Всеки мюсюлманин може да премине от обозримо съблюдаване на шериата към духовно

издигане (тарикат – път на духовно усъвършенстване) и през отделните етапи на този процес да открие истината.

Ако си позволим да разгледаме ислямската традиция като окръжност със своя периферия, радиус и център, то шериятът ще е периферията (границите, които не могат да се престъпват), пътищата на духовното усъвършенстване са радиусите, свързващи всяка точка от периферията с центъра, а в самия център е истината, отстояща на равно разстояние от периферията.

Шериятът, както самото му значение показва (идва от корена "шер" – начин), носи смисъла на думите "способ" и "път" – път, през който всеки правоверен е длъжен да премине, за да достигне до щастието, и през целия си живот да не се отклонява от него. Заради това той е пътеводна светлина за волевите изяви на човека и в отношенията му с Бога, другите и природата. Шериятът отвежда човека до щастието. Той включва елементи от индивидуалното богопочитание като ежедневните молитви, отношението към собствеността и човешките права в обществото.

Обикновено ученията на шерията се делят на две основни групи:

- Почитане на Бога: тази група учения е свързана с ислямските традиции (независимо от рамките на допустимите и недопустимите действия).
- Сделки: тази част от ученията се отнася до всички видове договори извън политиката, икономиката и обществото.

Разбира се, съществуването на абсолютен шерият не противоречи на свободата, понеже единствената група от догмите му е тази, която включва задълженията според шерията. Голяма част от човешките постъпки не се разглеждат от никакви норми или пък са включени към религиозните предписания, чието съблюдаване не е задължително. Получава се така, че всеки две или няколко от групите заедно се разглеждат от законодателя по един и същи начин, а много от човешките деяния изобщо не са били в ползрението на Мохаммад (Светия законодател) – тяхната преценка е оставена на човешкия разум и опит. Те фигурират в лишената от догми област, в която се проявяват човешкото мислене, науката и научният избор.

Освен че шериятът очертава границите и излага правилата на "играта", той дава свобода на хората, ако не ги спазват и съблюдават, за да могат да "играят" съгласно обстоятелствата и своите потребности. Няма никакви пречки за това всеки да се занимава с различни видове "игра", стига те да не противоречат на правилата. С други думи, като не пристъпваме границите и не нарушаваме правилата, ние можем да водим различни начини на живот, при условие че не противоречим на религията.

За да бъдат постъпките ни в унисон с религията, трябва да спазваме и съблюдаваме тези граници и правила. Ала като не забравяме различните обстоятелства и разнообразните свои потребности; можем да си изградим множество типове

поведение, които да не противоречат на религиозните принципи и да ни помогнат да достигнем щастието.

Според мюсюлманите принципите на шерията са непоклатими и вечни. Позволеното от Мохаммад важи до деня на Страшния съд – тези принципи са упоменати в Свещения Коран. Достигането до второстепенните принципи и съгласуването им със съответните обстоятелства се осъществява благодарение на Пророческата традиция и на “непорочните имами”, с помощта на непрекъснатите усилия, полагани от богословите, без да се пренебрегва настъпилата епоха.

По-голяма част от шерията е изложена в Корана, но за да се вникне в отделните негови елементи и подробности, трябва да се взема пример от делата и словата на Пророка като най-добрия тълкувател на Свещеното писание. Затова след Корана Пророческата традиция се счита за втория основен източник при съставянето на шерията. Ала там, където завършва ислямът, низпослан, за да ръководи живота на хората през всички епохи и поколения (съобразно различните обстоятелства и потребности), започват непрестанните усилия на теолозите, които имат нужда от източника, наречен “разум”. Такъв източник представляват, от една страна Писанието и традицията, а от друга – обективните обстоятелства. “Разумът” очертава основните граници на религиозния живот във всяка една ситуация.

Имам Джафар Садег – потомък на Всемило-

тивия Пророк и учител на Имам Абу Ханифе, живял през втори век от хиджра, е основоположник на сектата Джафарие, която разработва ислямската юриспруденция. Джафар е първият проповедник на шерията. След него сред сунитите възникват четири юридически школи или кръга:

1. Земевладелска школа, която е разпространена в цяла Северна и Западна Африка.

2. Ханбалитска школа – с основател Имам Ахмад бен Ханбал и с най-много последователи в Сирия и на Арабския полуостров.

3. Шафиитска школа – нейни привърженици са по-голямата част от населението на Египет и Югоизточна Азия.

4. Ханифитска школа – неин основоположник е Имам Абу Ханифе, ученик на Имам Садег. Има последователи сред повечето жители на Турция и мюсюлманското население на Азия. Страни като Иран, Ирак и Ливан, в които живеят шафиити, са приели юридическото учение на Джафар. А народът на Йемен следва юридическата школа на зейдитите.

Както посочихме преди, съдържанието на шерията се дели на две групи въз основа на тематиката, която разглежда:

А. Богопочитание и Б. Сделки

“Богопочитанието” се отнася повече до връз-

ката на човека с Бога, догмите, условията, елементите и пречките, отнасящи се до правилното богослужение, докато "сделките" засягат отношенията между хората, установените взаимоотношения между членовете на обществото, границите, условията и пречките за правилното сключване на сделки от гледна точка на ислямския закон.

Най-основните видове богослужение в исляма са молитвата, постът, хаджът, закатът и джихатът. В юридическите книги (които днес са се превърнали в трактати за постъпките на хората) много раздели са посветени на молитвата като стълб на религията и "шатра" на исляма. В исляма и ислямската традиция никой вид богослужение не е утвърден толкова, колкото молитвата, подготовката и условията за нейното изричане. Дори се счита, че "ако този вид богослужение бъде прието, това води и до приемането на другите, ако то бъде отхвърлено, отхвърлят се и другите".

Сред юридическите школи в исляма има частични противоречия относно устойчивостта на молитвата и условията за нейното произнасяне. Освен петкратната молитва, която се изрича всяка сутрин, обед и вечер и се състои от седемнайсет части, има и други по-специални молитви като: петъчната молитва, молитвата след поста през месец Рамазан и тази, отправяна към Всевишния по време на бедствия.

След молитвата, подготовката за нея и изричането ѝ ислямската юриспруденция разглежда поста през месец Рамазан. Мюсюлманите по целия

свят постят от началото до края на Рамазана. Целта на поста е извършването на богослужение, според което всеки мюсюлманин от сутрешния до вечерния призив за молитва се въздържа от ядене, пиене и някои други действия – така той се приближава до Бога и се бори с изкушенията си. В юридическите предписания подробно се разказва за подготовката и условията за поста, неговото начало и край, пречките за провеждането му, а също и обстоятелствата, които го правят невалиден. По същия начин е посочено кои са освободените от поста: пътуващите, болните и т. н.

Най-важният аспект на поста се състои в това, че мюсюлманинът, който го спазва, през целия Рамазан трябва не само да се въздържа от храна и напитки, но и да не струва грях със своите език, очи и уши, за да може през нощта на предопределението да предначертае съдбата си, докато разговаря отблизо с Всевишния.

Всяка година мюсюлманите се събират в Божия дом – Кааба, за голямото богослужение, наречено хадж. В писанията на шерията се отделя голямо внимание на традициите и обичаите, свързани с този религиозен обред. Едно от задължителните условия за хаджа е мюсюлманинът да покрие разходите си по неговото осъществяване. С други думи, този вид богослужение е задължителен за мюсюлманите, които освен че могат да заплатят за пътуването си до Кааба, са в състояние да си осигурят нормално съществуване продължение на една година. В юридическите предписания се дават

насоки и за условията и начина на изпълнение на священоедействия като: обикалянето на Кааба, престоя в планината Арафат, прогонването на Сатаната с камъни, търсенето на вода между планините Сафа и Марве, жертвоприношението и др.

ДУХОВНАТА МИСЪЛ В ИСЛЯМА
Пътят на духовното усъвършенстване
(тарикат)

Ислямът не е религия, изградена само от сухи и безлични юридически правила и закони – освен шерията той предоставя на последователите си духовни права, очертава пътя на духовното усъвършенстване и излага привлекателните аспекти на мистицизма. Може да се каже, че духовната мисъл в исляма играе главна и основополагаща роля при достигането на Всевишния, съзерцаването Му, сближаването и общуването с Него. Духовните учения на исляма се основават на знаменията от Корана, постъпките на Всеблагия Пророк и гумите на светците. През първите години от развитието на исляма тази тенденция в религиозната традиция става известна като “Духовен път към Бога”, а покъсно – през втори век от хиджра – като “суфизъм”. Разбира се, ислямската духовност не може да се разглежда в рамките на суфизма, развит в дервишките манастири. През историческото развитие на исляма тя е имала разнообразни проявления. Бог е разкрил пред човека различни пътища и форми на

духовно усъвършенстване, намерили отражение в шериата. Може би свидетелство за този факт е следният хадис: "Пътищата до Бога са толкова, колкото са човешките души".

Духовното измерение на исляма до голяма степен е намерило отражение в суфистките учения, а след това в ислямския мистицизъм. Някои от тези учения (като това за вилаета и духовното тълкуване на Корана в шиизма) са широко разпространени и поради това шиитските имами – по-специално Али бен Абиталеп и имам Садег – се считат за най-значимите проповедници на духовните и мистичните учения в исляма.

Ислямските духовни принципи разглеждат достигането до Бога, обичта към Него и доближаването до същността Му чрез спазване на догмите в шериата със сърцето и душата. Тези догми дават живец на човешките сухи и безлични външни прояви и по този начин ги осмислят и одухотворяват.

Ислямският мистицизъм е класическа схема, която очертава пътищата на духовно усъвършенстване и достигане до Бога, а също и посочва степените, обстоятелствата и препятствията, свързани с тях. Основата на теорията за мистицизма се състои, от една страна, в "упоменаването" на Бога (споменаването Му, запомнянето Му и навлизането в Неговото присъствие) и съгласуването на всяко действие с изискванията на това упоменаване, а от друга – в демонстрирането на осведоменост относно факта, че човек трябва да подготви съзнанието и душата си за упомена-

ването на Всевишния и пътя до Него.

Всички правоверни и особено мистиците са приели живота на Пророка, който се изразявал в постоянно въздържание от всичко земно, упоманаване и стремеж към Бога, като изначален пример за поведение. Те непрестанно изразяват любовта и предаността си към Пророка и претендират, че преди другите вярващи са вникнали в Неговите учения и начина Му на живот.

Измежду всички дела на Пророка мистиците най-много славят нощта на Неговото духовно възнесение. Този акт се разглежда от тях като пример за съвършен духовен път, който може да бъде извърван от всеки мистик с помощта на нравственото извисяване. След смъртта на Пророка духовните учения на исляма са предадени на няколко Негови сподвижници, най-известен от които е Али – Негов ученик и зет. Али се явява като връзка между повечето суфистки секти и течения и Всемилостивия Пророк. Всички геноминации в суфизма се стараят да докажат свързаността си с Али и по този начин да потвърдят правотата и истинността на своите теории. Някои други личности като Салман Фарси и Абу Бакр през първите години след смъртта на Али играят важна роля в разпространението на ислямските духовни учения и суфисткия начин на живот. А след тях голям принос при обучението на последователите и установяването на взаимовръзка между отделните суфистки школи има Хасан Басари.

До втори век от хиджра проповедниците на

тариката, постепенно станали известни като "суфи" и трябвало да се събират заедно с известни ислямски учители и духовни глави. Заедно с установяването на особен ред и организация те се стремели към отдалечаването от ширещата се помпозност през епохата на Омеядите, а също и към водене на скромен и аскетичен начин на живот. Във времето, когато заради многото завоевания спокойният живот на мюсюлманите бил сполетян от лишения, в ислямския свят се зародили суфистки аскетични течения. Следователно свързването на ислямския мистицизъм с този в будизма и хиндуизма е лишено от обосновка.

Един от най-известните суфистки кръгове през девети век от н.е. е този на Джаниг Багдади. Той събрал около себе си изтъкнати последователи като Мансур Халадж, който придобил слава сред хората с присъдата си заради това, че е изрекъл думите: "Аз съм правото!".

В Хоросанската суфистка школа също имало известни личности като Баязид Бастами, привлекли широк кръг от последователи с духовните учения на суфизма.

През XI век от н.е. с помощта на Мохаммад Абу Хамед Газали започнала логическата защита на суфистките принципи, основи и учения от нападите на мюсюлманските законоведи. Оттам нататък суфисткото течение придобивало все по-твърдо установена организация и порядък.

В течение на годините повечето суфистки школи са съумели да запазят основните и изконни

учения на Корана и мюсюлманския Пророк, отнасящи се до духовното възпитание, следването на традицията, даряването на хората с мъдрост, "украсяването" на човешкия живот с честност, почтеност, искреност, скромност и усърдие по пътя към осъзнаването на духовното във вярата и исляма и накрая – осъществяването на единобожието в най-истинския му смисъл.

Може да се каже, че "пътят на духовното усъвършенстване" се състои от три елемента:

- Обясняване на същността, лежаща в основата на реалността;

- Достигане до тази реалност;

- Осъзнаване на душата, даряването ѝ с мъдрост, нейното усъвършенстване и премахването на всичко, което пречи на човешкото сърце да съзре Бога и са възприеме всички неща като Негови проявления. След XIII век от н.е. благодарение на основоположника на теоретическия мистицизъм в исляма Мохии Абдин бен Араби тези аспекти се утвърждават и усъвършенстват.

Във всеки случай, в течение на много векове и епохи този духовен процес в исляма по специфичен начин е обяснил и представил на мюсюлманите метафизиката, учението за световния порядък, ангелите, психологията и загробния живот. При пресъздаването на тази мисловно-духовна система суфите до известна степен са се повлияли от идеите на неоплатонизма, тези на Хермес, ученията в древен Иран, а в някои отношения – и от средствата на изкуството. Ала източниците и

основите на суфисткия мисловен мирозглед са съставени от духовните учения в Свещения Коран, идеята за единобожието в истинския смисъл на това понятие и текстовете на хадисите, произхождащи от Пророка и Неговите последователи.

За всички суфи основното средство за достигане до реалността е "упоменаването" на Бог. Въпреки че този акт е широко приет от всички суфистки течения, всяко от тях разполага със собствен способ за развиването на духа и мисълта, а също и за изпълнението на молитвите. Този способ се одобрява от водача на съответния суфистки орден.

Всички суфистки школи потвърждават проблема за духовното извисяване, придобиването на духовна мъдрост и премахването на "покривалото" от човешкия дух. С по-прости думи може да се каже, че суфизмът не е нищо друго освен стремеж към духовно познание и отстраняване на всички пречки за развитието на душата. Мерилото за правотата на тези учения се състои в следното: пътят на духовното усъвършенстване да не се отклонява от ислямския шериат, а последователите на дадена суфистка школа да не изразяват своите възжелания пред духовния си водач. Във всички времена религиозният водач, също като Всемилоствивия Пророк, е призовавал хората да се обърнат към Всевишния и е избягвал уподобяването си с управниците и потисниците. Недостатъкът на кръговете, свързани със "зекра", който се появява и в суфистките общности, а и други подобни съсловия,

се състои в проявите им на прозелитизъм. Устремилите се по пътя към Бога винаги трябва да имат предвид следното: те са единствено Божи раби и никой не може да се бърка в делата на Всевишния. Всички останали хора, каквито и да са те, "служат" на Бог и са отговорни за постъпките си. Ако всеки човек осъзнае тези две неща дори и да се присъединява към различни религиозни течения, той ще бъде предпазен от недостатъците, които се проявяват във всяко от тях.

ИСЛЯМЪТ И ДРУГИТЕ РЕЛИГИИ

Коранът винаги е тълкувал религията с общоприетото ѝ значение. Дори самото понятие "ислям" в абстрактния си смисъл означава "смирение пред Бога" и "приемане на единобожието". Ислямът не се ограничава единствено в историческото послание на Корана. Именно затова Негова светлост Авраам също е споменат в свещеното мюсюлманско писание. Вярата в Бога, ангелите, Божия Пратеник и Небесната книга също е намерила своето отражение в Корана. Много от знаменията в него подкрепят факта, че човешкото общество е единно и за всяко племе Бог е избрал Пророк именно измежду съответните неговии представители. Последният от Пророците е именно този на ислямската вяра, чийто ред е бил настъпил. Негова светлост Адам е първият пророк, а също и първият човек. В Корана официално са признати и други значими пророци като Исус Христос и Мойсей заедно с техните небесни писания.

Ответниците на исляма са написали книги за различни народи и религии, в които са обрисували вярванията, изповядвани от последователите на различните религии и секти извън мюсюлманския свят: юдеи, християни, зороастрийци, сабеи и мандаити. Широкият поглед на исляма спрямо другите религии и официалното им признаване е една от явните исторически причини за толерантността

на мюсюлманите към последователите на останалите вярвания. Според анализите на историци и изтоковеди тази толерантност е важен фактор за разпространението на исляма от възникването му до днес.

Събраните досега теологически, философски и исторически произведения показват, че класическите школи в исляма дават изобилна информация за другите религии. Това се дължи на факта, че ислямът е взаимодействал с много от тях в страни като: Иран, Индия, Китай, Испания и др.

Според ислямския закон всички представители на народите, разполагащи със свети писания, са защитени от ислямската общност. Техните собствени закони трябва да бъдат уважавани от останалите членове в общността. Въпреки че в някои етапи от историята тази религиозна толерантност е ставала жертва на управленското користолюбие, в сравнение с другите религии ислямската цивилизация изобилства с примери на добро отношение към представителите на други вярвания: запазеният православен храм в Истанбул, компактните християнски арменски общности в Иран и Ирак. Много от еврейските теолози в Испания са писали повечето свои трудове на арабски, а по-малко на латински език. Когато през 1492 г. мюсюлманите били изгонени от Испания, много от тях намерили убежище в ислямските страни. Така те успели да съхранят религиозното си наследство до наши дни. Също така може да се посочи като пример мирното съжителство между

мюсюлмани и хиндуисти в Индия и други страни.

Днес отношенията между мюсюлманите и последователите на другите религии са също добронамерени, като изключим определени случаи, когато мисионери на други вероучения, за да постигнат целите си чрез своите речи и пропаганда, поставят под заплахата сплотеността на ислямската общност. Примери за това можем да открием в държави като Индонезия и Нигерия. Също така освен че в някои райони икономическите и политическите конфликти допълват религиозните различия, там се наблюдава и културно и верско противопоставяне – като например в бившия СССР и Източна Европа (особено в Босна и Херцеговина, където тези конфликти придобиха трагични и печални размери). А що се отнася до юдеоизма, то още от основаването на държавата Израел започват броженията между арабите и евреите. Това не са конфликти толкова между мюсюлмани и юдеи, колкото между Израел и арабските държави. Палестинските християни са били въввлечени в тях, също както мюсюлманите. Независимо от това, че през последните две десетилетия мюсюлманите извън арабските държави са заставали преди всичко в защита на палестинците, евреите извън Израел никога не са имали религиозни противоречия с мюсюлманите.

Глава шеста

НОВИТЕ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ИСЛЯМСКИЯ СВЯТ

През тринадесети век от хиджра вече се усещало влиянието, което оказвало господство на европейските народи върху исляма. Тогава сред мюсюлманите се появили поддръжници на идеята, че вечният живот на исляма зависи от преобразованието и обновлението на представите, свързани с него. В Османската империя диктаторите започнали да модернизират законите на страната и тази тенденция бързо обхванала Иран и другите страни. В Египет известен брой учени, сред които Мохаммад Абаде, се опитали да обновят исляма чрез по-широкото използване на разума. Когато учителят на Абаде Сейед Джамаладдин Асад Абади (известен като Афгани) застанал срещу традиционната религия и призовал мюсюлманите към борба за обединяването на ислямския свят, в Индия по инициатива на Сейед Ахмад Хан била извършена реформа в ислямското образование. През 1323 г. от хиджра конституционното движение в Иран, вдъхновено от европейските идеи, създадо първото Събрание на Националния съвет в ислямския свят.

През настоящия век тези тенденции се развиват в същата посока, на претърпяват нови преобразования. Сред мюсюлманите в Индия изтъкнатата личност бил Мохаммад Екбал – най-важният

реформатор на вярата, положил усилия за възраждането на Пакистан и все още източник на вдъхновение за правоверната интелигенция. През последните няколко десетилетия идеите на религиозните възродители се противопоставят на тези, изразявани от консерваторите. По този начин съвременният ислям се представя като жива и силна вяра със своя духовна традиция и в крак със световното развитие. Въпреки че процесът на обновление се е ограничил предимно в дискусии, отнасящи се до мисленето и миросгледа на мюсюлманите, в Иран той се превърна в ислямска революция, водена от Аятоллах Хомейни. Той съумя с подкрепата на народа да отхвърли шахската власт и чрез своето тълкуване на исляма да изгради особен модел на поведение. Този модел, разбира се, все още се сблъсква с трудности от теотическо и практическо естество. Извън ислямския свят има правоверни теоретици, които са на различни позиции по отношение тези нови тенденции в религията. Всеки от тях съгласно своите разбирания представя определен набор от методи и се опитва да обрисова търсенията и стремежите на исляма през различните епохи. Една от въпросните тенденции е изследването на възможността за съвместимост между исляма и демокрацията. Някои от мюсюлманските теоретици обръщат внимание на сходните признаци между двете, като например съществуването на съюзи и съвети. Така те изразяват своята убеденост, че ислямът и демокрацията могат да бъдат съчетани. Част от

тези теоретици подчертават важноста на причината, поради която се е зародила демокрацията, а именно – западната теория за либерализма. Те виждат несъответствие между платформите на демокрацията и исляма.

От друга страна, заради разпространението на феминизма все по-голямо внимание се обръща на положението на жената в обществото и ислямското тълкуване на този въпрос. Различни теоретици са си поставили за цел да опишат този проблем по-приемлив и логичен начин. Човешките права съставляват друг важен въпрос, който се разглежда от исляма. Дали декларацията за правата на човека, независимо от културните и религиозните убеждения на хората, съдържа наистина правата на всички тях и следователно трябва да се спазва еднакво навсякъде? Дали заради някои по-специални норми в исляма правата в мюсюлманската общност трябва да се разглеждат и спазват отделно от другите? Присъствието на представители на други религии, разнообразието от вероизповедания, откриването на най-добрата позиция за разсъждение, намирането на практическо решение за осъзнаването на явлението, наречено “многообразие”, толерантността и мирното съвместно съжителство между последователите на различни вероучения – това са другите теми, с чието обсъждане и развиване са се заели ислямските и неислямските теоретици. Естественото на взаимодействие с всепроникващата западна култура, намирането на решение за пробле-

мите, свързани с околната среда и пр. – това са част от трудностите, с чието преодоляване са се заели мюсюлманските учени. Разнообразни са основните преобразования, протичащи в съвременния свят – те вдъхновяват новите търсения в развитието на ислямската мисъл.

СЪДЪРЖАНИЕ

Глава първа

ЧОВЕШКАТА ПОТРЕБНОСТ ОТ РЕЛИГИЯ 3

ПОЗИЦИЯТА НА КОРАНА 5

СЪВРЕМЕННАТА НАУКА И ПОТРЕБНОСТИТЕ
НА ЧОВЕШКОТО БИТИЕ 6

ДВАТА ЖИТЕЙСКИ ПЪТЯ 11

ГРАНИЦАТА МЕЖДУ РЕЛИГИОЗНОСТТА И БЕЗВЕРИЕТО 12

СТЕПЕНИ НА БИТИЕТО 15

Глава втора

КАКВО Е ИСЛЯМЪТ? 17

ЗНАЧЕНИЕ НА ИЗУЧАВАНЕТО НА ИСЛЯМА

В СЪВРЕМЕННИЯ СВЯТ 17

ПОСЛЕДНОТО ОТКРОВЕНИЕ И ПОСЛЕДНИЯТ ПРОРОК 19

ИСЛЯМЪТ 22

ЕДИНСТВОТО И МНОГООБРАЗИЕТО

СПОРЕД ТРАДИЦИИТЕ В ИСЛЯМА 25

ШИИЗЪМ И СУНИЗЪМ 29

ИСЛЯМЪТ КАТО РЕЛИГИЯ 32

ЛИЧНОСТНИТЕ АСПЕКТИ НА РЕЛИГИЯТА 34

ОБЩЕСТВЕНИ АСПЕКТИ НА РЕЛИГИЯТА 35

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ 36

ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ПРАВА 38

Глава трета

ВЯРВАНИЯТА И УБЕЖДЕНИЯТА В ИСЛЯМА 41

БОГ 41

ОТКРОВЕНИЕТО И ПРОРОЧЕСТВОТО 46

ПОЗНАНИЕТО ЗА АНГЕЛИТЕ 48

ПОЛОЖЕНИЕТО НА ЧОВЕКА 49

КОРАНЪТ	53
ПРОРОКЪТ, ТРАДИЦИЯТА И ХАДИСИТЕ	61
Глава четвърта	
ИЗМЕРЕНИЯТА НА ИСЛЯМА	67
ШЕРИАТЪТ	67
ДУХОВНАТА МИСЪЛ В ИСЛЯМА	74
Пътят на духовното усъвършенстване (<i>тарикат</i>)	74
Глава пета	
ИСЛЯМЪТ И ДРУГИТЕ РЕЛИГИИ	81
Глава шеста	
НОВИТЕ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ИСЛЯМСКИЯ СВЯТ	84

КАКВО Е ИСЛЯМЪТ

Преводач - Галин Панайотов

Редактор - Йорданка Василева

Предпеч. подготовка - Б. Бугжев

Формат 16/60/84

Печатни коли - 5.75

Печат - "ВОТОМАМИ" София, 945 41 91

Издателство "МЕДБУК" ООД

тел.: 088 670 656, София 1000, ПК 951

2

.